

Op weg naar motiverend en kwaliteitsvol onderwijs: Het ABC-model en leraarkompas als leidraad

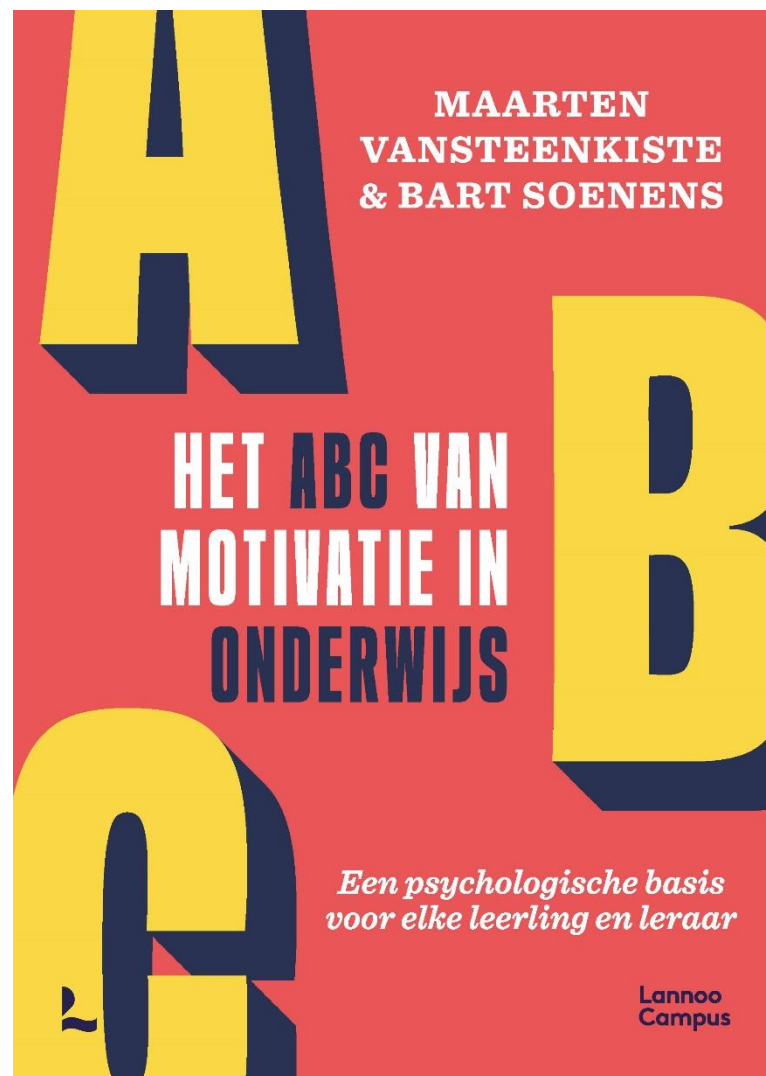
Prof. Dr. Maarten Vansteenkiste en Prof. Dr. Bart Soenens

www.vopspsy.ugent.be

www.comugent.be

www.selfdeterminationtheory.org

Vaststelling

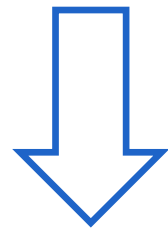
“Er gebeurt veel vanuit het **buikgevoel** en het **gezond verstand** en vaak draait dit ook goed uit. Toch is het soms nodig om aan de hand van een referentiekader een gedeelde visie te ontwikkelen zodat we allen op dezelfde lijn zitten als we het hebben over het motiveren van leerlingen.”

Deze sessie zou geslaagd zijn als...

- ... de introductie van het **ABC-model** en **leraarkompas** u aanzet tot reflectie en u kan inspireren om leraren te professionaliseren in het verwerven van motiverende vaardigheden.
- ... we deze inzichten aan de hand van authentieke **praktijkvoorbeelden** kunnen illustreren.
- ... we voor **verbinding** en **nuance** kunnen zorgen in het huidige onderwijsdebat

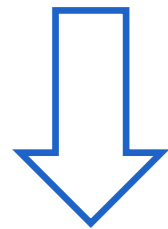
Deel 1

Er is niets praktischer dan een stevig theoretisch kader:
Het ABC-fundament

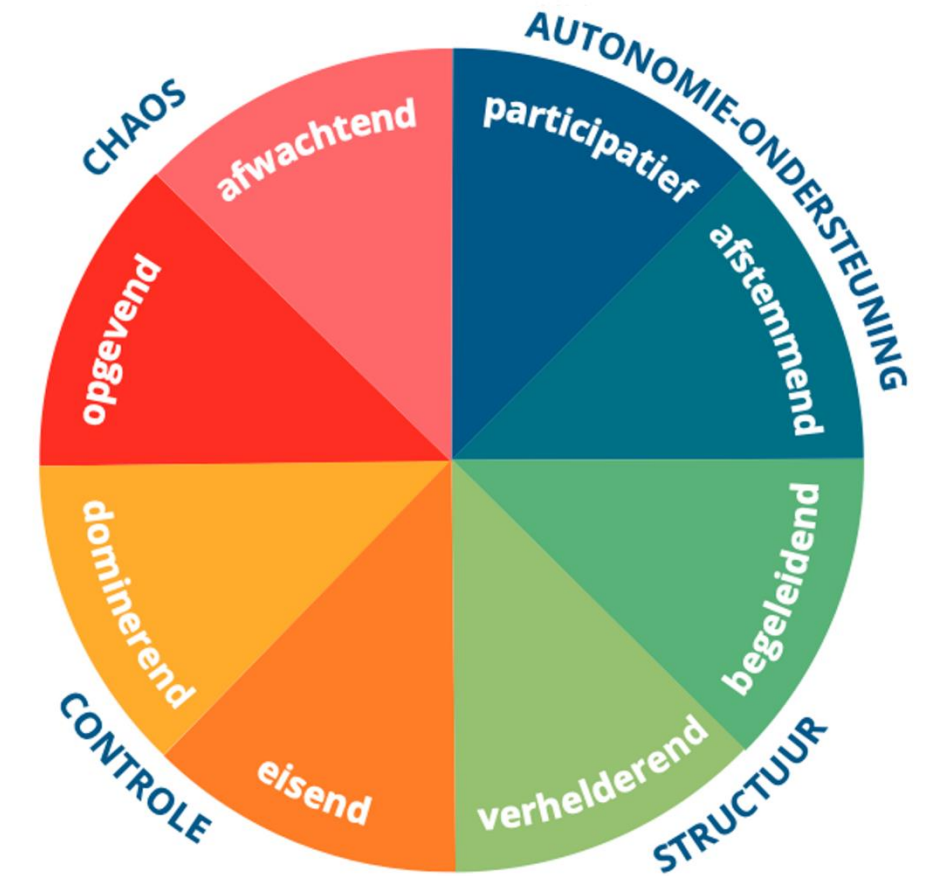
Deel 2

Het leraarkompas

Deel 3

Toepassingen van het leraarkompas in de praktijk

Zelf-Determinatie Theorie

Prof. Edward Deci
(University of Rochester, NY)

Prof. Richard Ryan
(University of Rochester, NY)

Inleiding: uit het leven gegrepen

Dialoog

Thuis: dialoog tussen moeder en een 5-jarig kind
⇒ Gelieve de rol van het kind in te nemen

Dialogoog tussen moeder en 5-jarig kind

Kind: Neen, ik lust geen vis!

Moeder: Kom, kom, niet overdrijven, hé. Het is maar een klein stuk.

Kind: Ja? Dat is echt een groot stuk, kijk eens!

Moeder: Mieke, we gaan niet opnieuw ruzie maken, he. Als je nu jouw vis niet opeet, dan krijg je straks geen dessert.

Kind: Dat is niet eerlijk! Jij probeert mij gewoon te lokken! Jij eet toch ook niet graag rode kool!

Moeder: We eten nu vandaag geen rode kool. Het is vis. En je hoeft zo niet te roepen en hier zo'n groot probleem van te maken. Je had het al drie keren kunnen opeten.

Kind: Ik moet, moet, moet ... hier altijd van alles doen. Jij wil hier gewoon altijd de baas spelen! (en Mieke loopt weg van tafel)

Moeder: Wel, als je geen respect kan tonen voor wat ik klaar maak, dan krijg je ook geen dessert!

Dialoog

In de klas: dialoog tussen juf en leerling

⇒ Gelieve de rol van leerling Lucas in te nemen

Dialogoog tussen leerling en juf

Leerling: Juf, kijk, ik heb nog een boek gevonden over ruimtevaart thuis.

Juf: Dat ziet er wel leuk uit. Staat er iets interessant in?

Leerling: Ja! Er staat iets in over die planeten waar we gisteren over hebben geleerd. En over waarom de aarde rond is. Kijk, een leuke prent.

Juf: Dat lijkt me wel een boeiend boek. Zouden de andere kinderen dit ook leuk vinden?

Leerling: Ik denk het wel.

Juf: Wel, misschien kan je er twee pagina's uit kopiëren voor de ganse klas en dan kunnen we dit met ons allen eens bekijken. Jij kan aan de andere kinderen uitleggen wat je bijzonder vindt. Wat vind je van dit voorstel?

Leerling: Keitof! Wanneer gaan we dit bespreken?

Juf: Wel, als we nu eens samen kopijen namen over de middag?

Casus

E-mail communicatie leraar Duits (3de middelbaar)

“Jullie scoorden onvoldoende of toch erg laag op de eerste toets van Duits. Dit betreur ik ten zeerste. Het ging echt over niet zo veel leerstof en de toets was niet moeilijk. Jullie zouden het maximum van de punten moeten kunnen gehaald hebben.

Jullie hebben een talenrichting gekozen, dus ik mag ervan uit gaan dat jullie gemotiveerd zijn om een nieuwe taal te leren. Dat gaat echter niet vanzelf. De basis wordt nu gelegd en daarop bouwen we nog 4 jaar verder. Mag ik er ten zeerste op aan dringen om de nodige inspanningen te leveren voor het vak Duits? We zijn net gestart en jullie moeten al beginnen met een slecht punt op te halen. Gelukkig krijgen jullie daar morgen al de kans toe, want dan hebben we een uitspraak-evaluatie.

Ik reken erop dat jullie deze wel goed zullen voorbereiden.”

Inleiding: uit het onderwijsdebat gegrepen

Stelling

“De ‘verleuking’ in het onderwijs is doorgeslagen. Leerlingen lijken te verwachten dat de leerkracht hen entertaint.”

- A. Akkoord
- B. Niet akkoord
- C. Het hangt er van af

Casus: vraagstukken wiskunde

Die minibustaxi laai n passasiers by die lughawee op en ry na die naaste hotel. Toe die taxie weer bi die hotel wegry, het die die getal passasiers met 6 verminder. Daar was toe 7 passasiers in die taxi.

- Watter y
- Hoeveel

Inzicht

Triviale fun-elementen = cognitief erg belastend; ze dragen noch bij tot een beter begrip van de leerstof noch tot diepgaande interesse. Maak doordachte keuzes!

James wil
€160 maar
moet hij ze
sparen?

Normaal kosten ze
n. Hoeveel zakgeld
dien dient hij dan te

Verleuking onderwijs

Hedonistische invulling

Zelf-Determinatie Theorie

Wat?

Oproep

Laat ons het kind niet met het badwater weggooien; het fundamentele groeiproces *intrinsieke motivatie* verdient ondersteuning!

Groei?

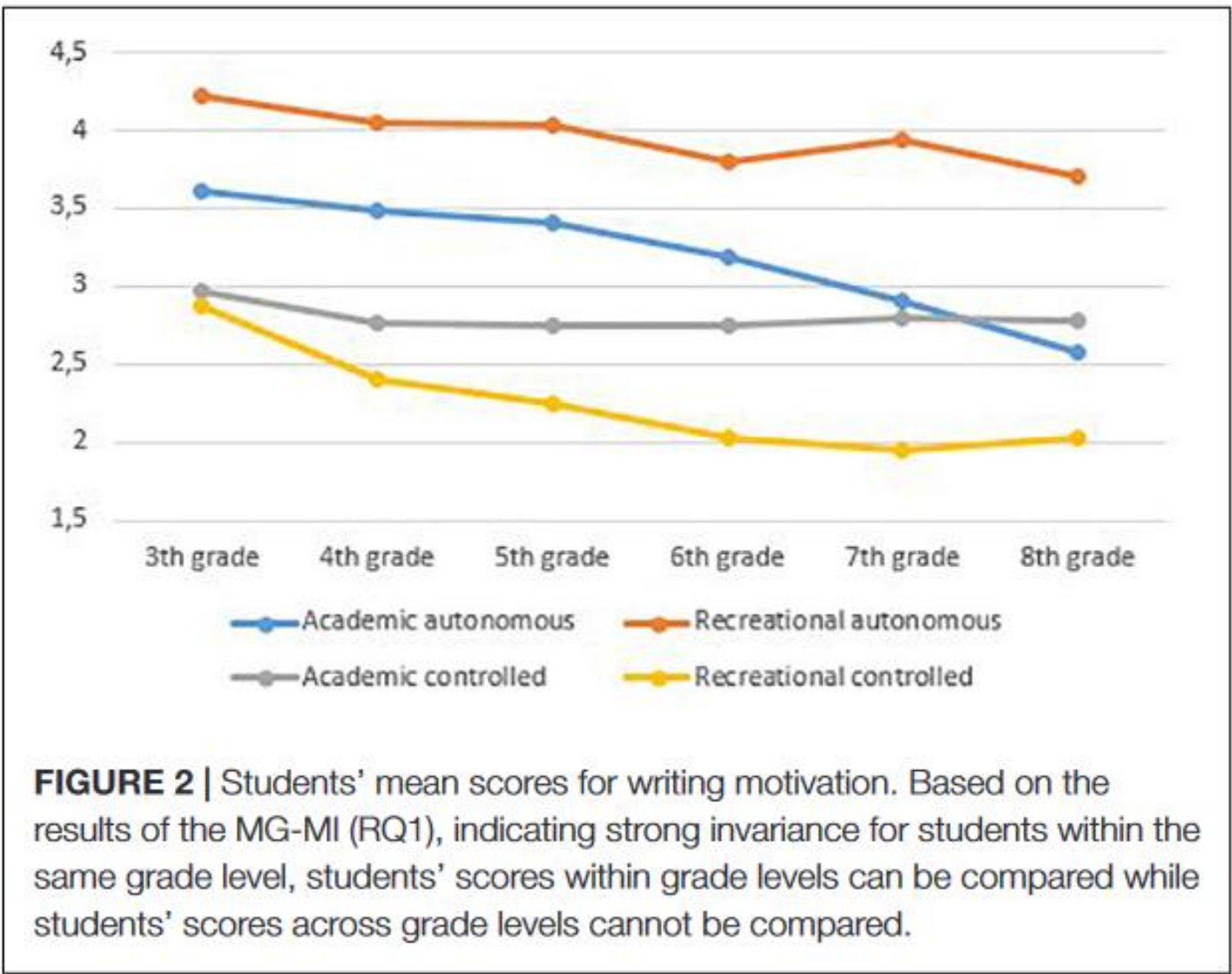
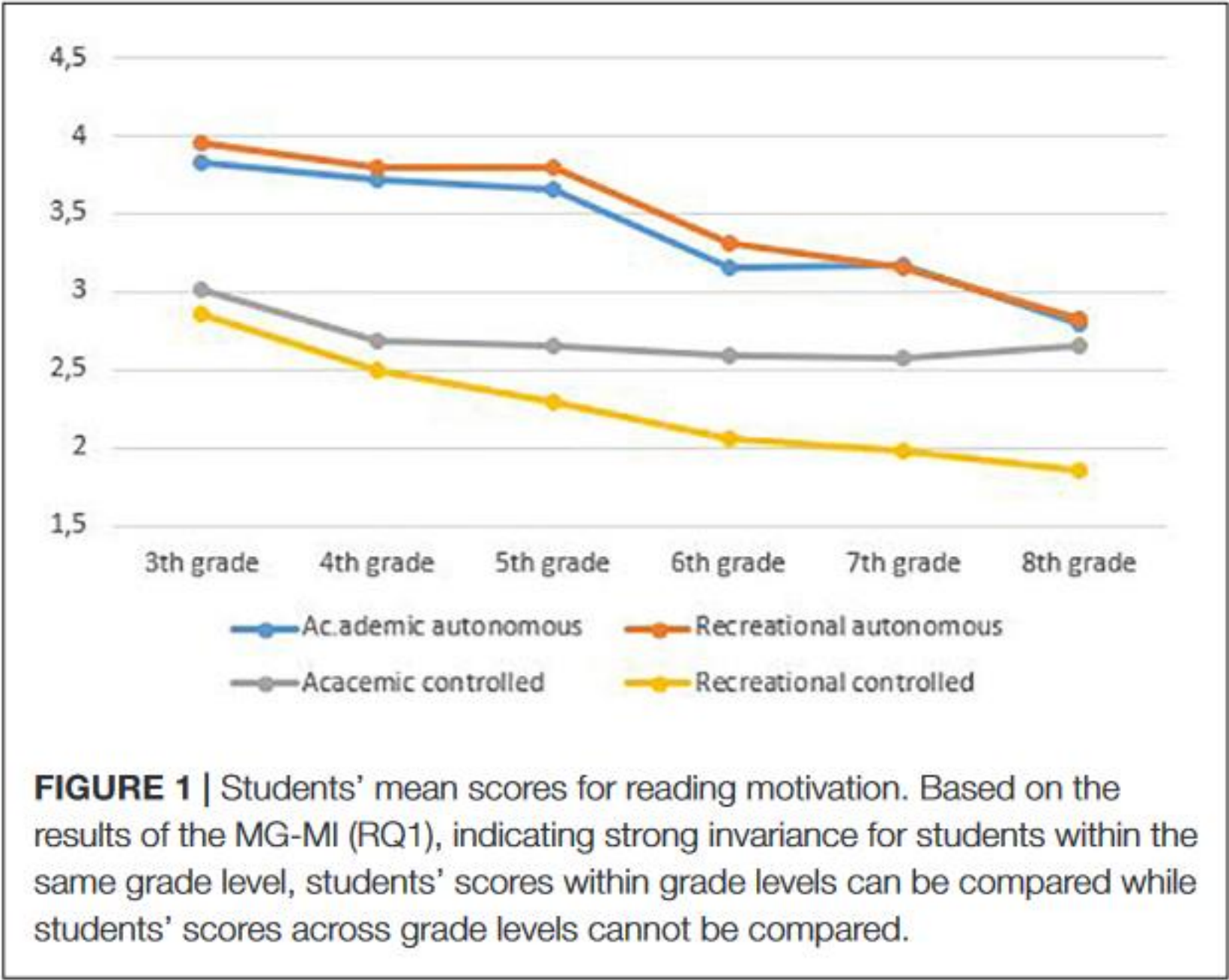
Inspanningen beperken

Uitdaging uit de weg gaan

Extra inspanning

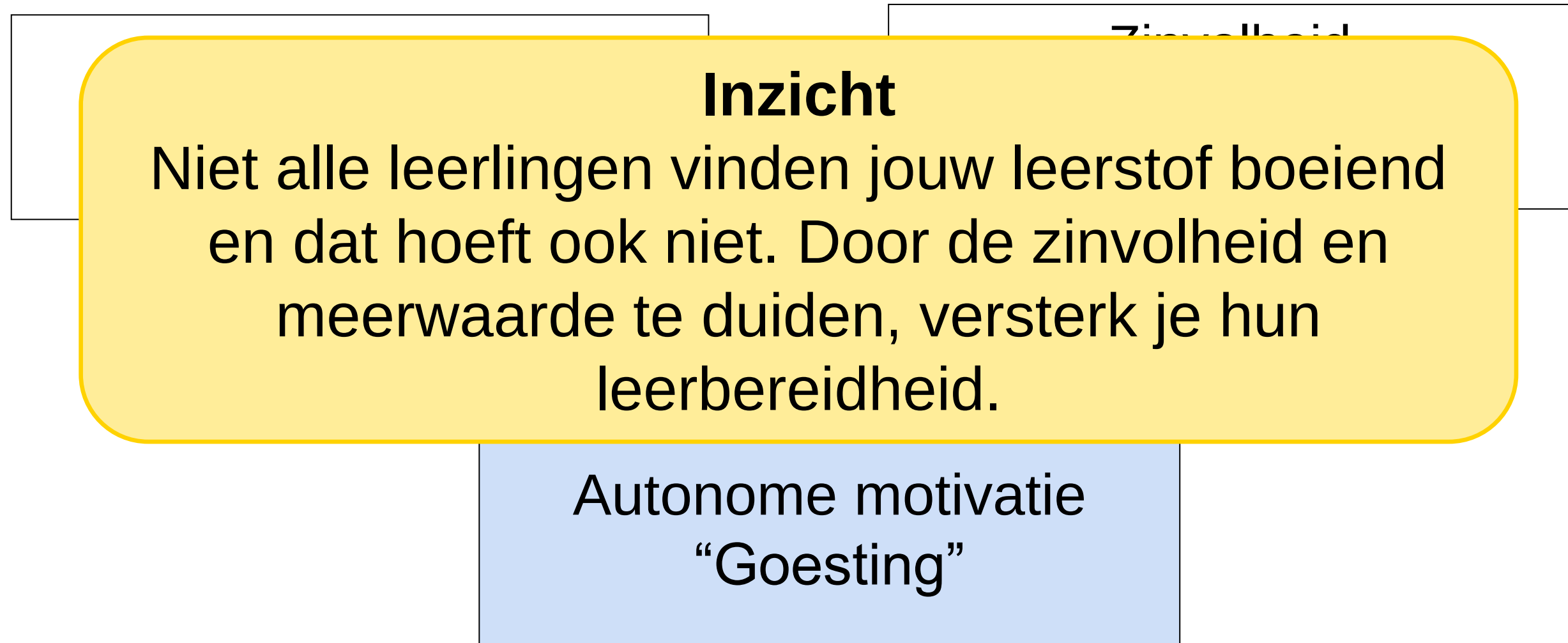
Lat zelf hoger leggen

Alarmerende berichten

Sommige activiteiten zijn toch vervelend?

Verleuking onderwijs

‘Moet’-ivatie

Autonome motivatie

“Ondersteunen”

Gecontroleerde motivatie

“Africhten”

Inzicht

Veeleer dan een mechanische visie op motivatie, hebben we nood aan een groeigericht perspectief.

Ondersteunen

Faciliteren

Africhten

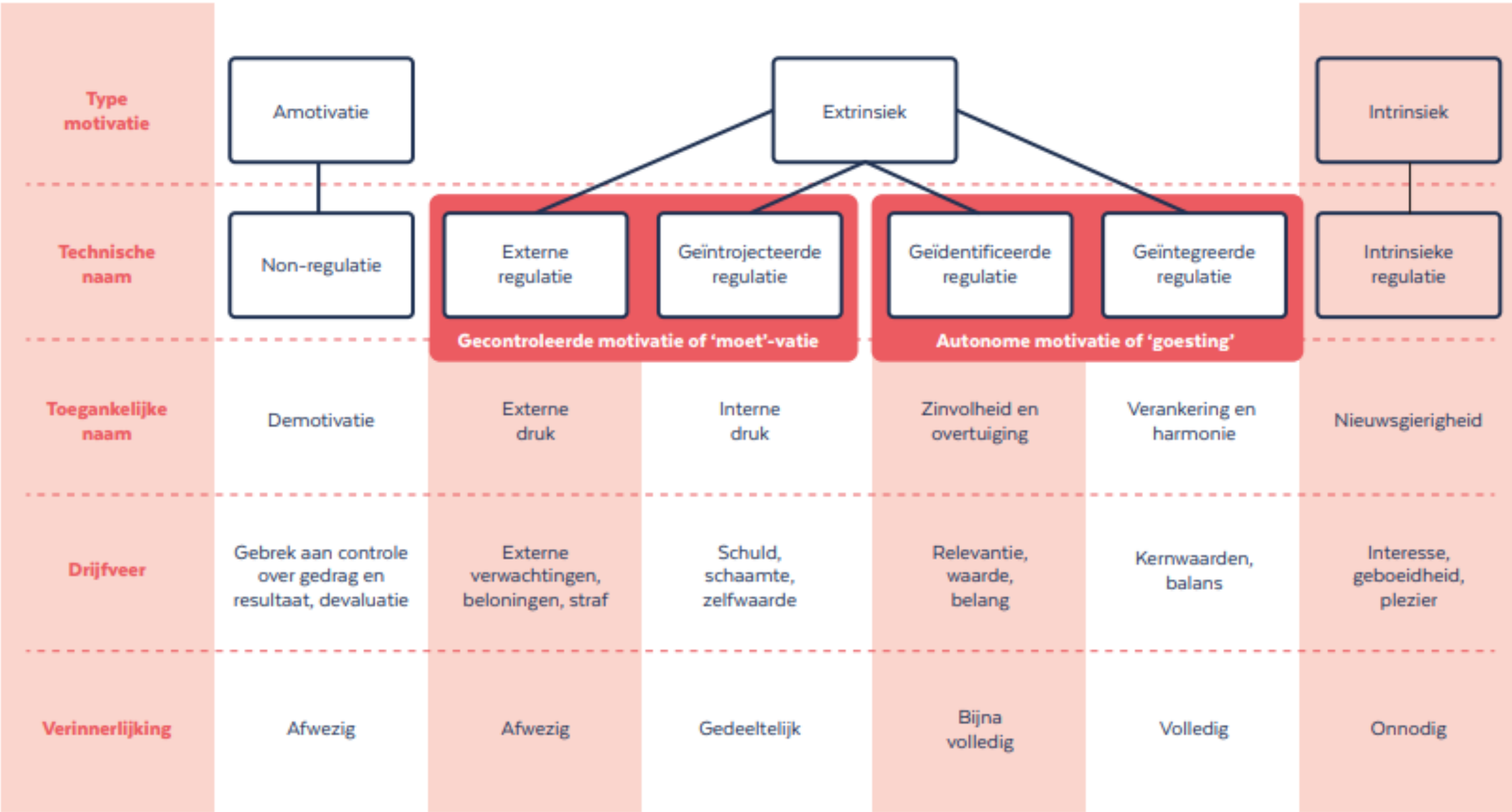
“Afflinken”

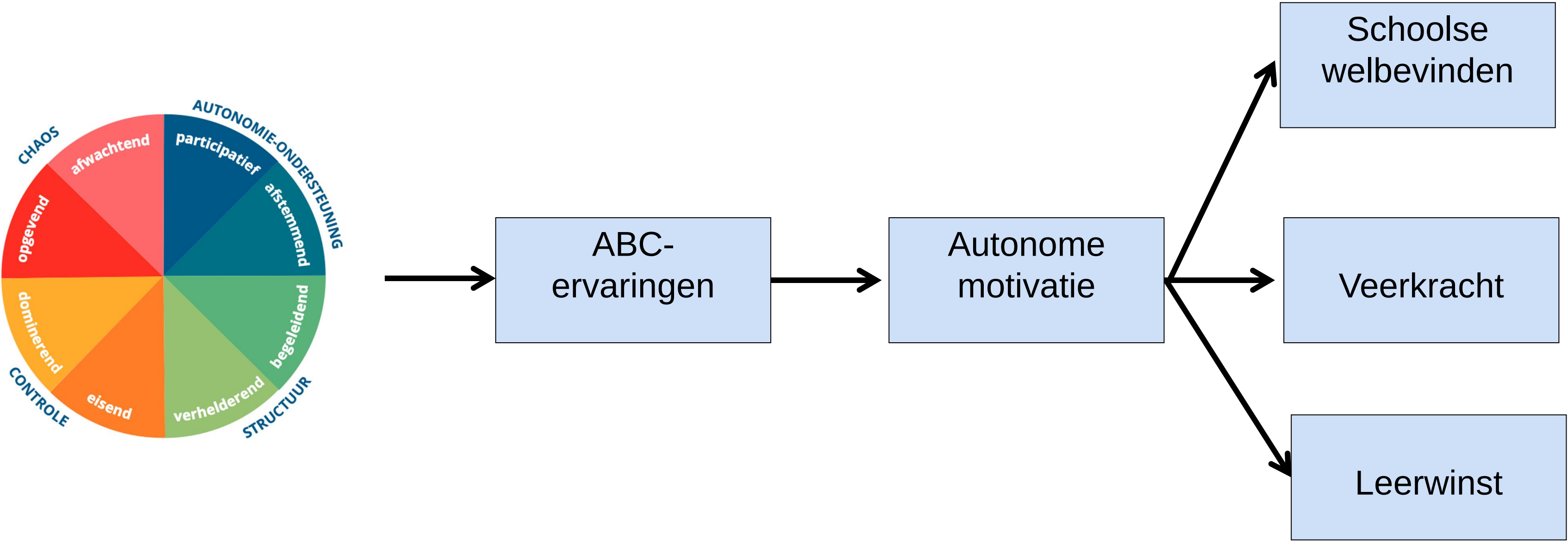
Motivatatiecontinuüm

MOTIVATIECONTINUUM

(aangepaste versie van Ryan & Deci, 2017)

Structuur boek

Deel 1

Er is niets praktischer dan een stevig theoretisch
kader: het ABC-fundament

Stelling

“Er bestaat geen universeel motivatierecept: wat motiverend werkt voor de ene leerling, is demotiverend voor een andere leerling.”

- A. Akkoord
- B. Niet akkoord
- C. Het hangt er van af

Psychologische basisbehoeften

Eerder
psychologisch
dan fysiologisch

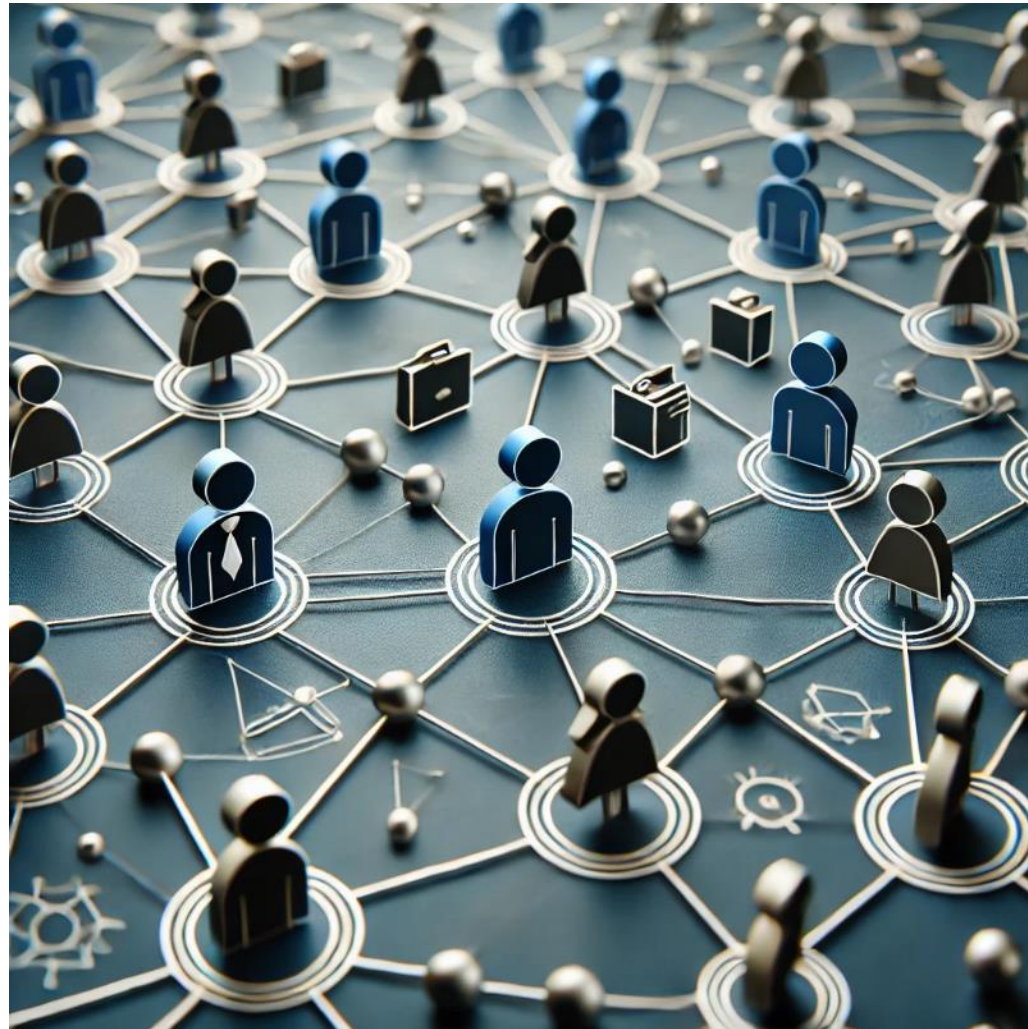
Eerder universeel
dan gebonden
aan cultuur

Eerder inherent
dan verworven

Eerder
fundamenteel dan
triviaal

Relationele verbondenheid

- Evaring van een **warme en hechte band** met leerkrachten en tussen leerlingen onderling
 - Vriendelijke communicatie
 - Opmerkzaamheid voor problemen

- **Valkuilen**
 - Oppervlakkige verbondenheid
 - Te ver gaan in hulpvaardigheid
 - Aantal leerlingen en klassen / gebrek aan tijd

Competentie

- Ervaring van **bekwaamheid** om een activiteit uit te voeren en gewenste doelen te bereiken
 - Excellentie – uitmuntendheid
 - Leerwinst

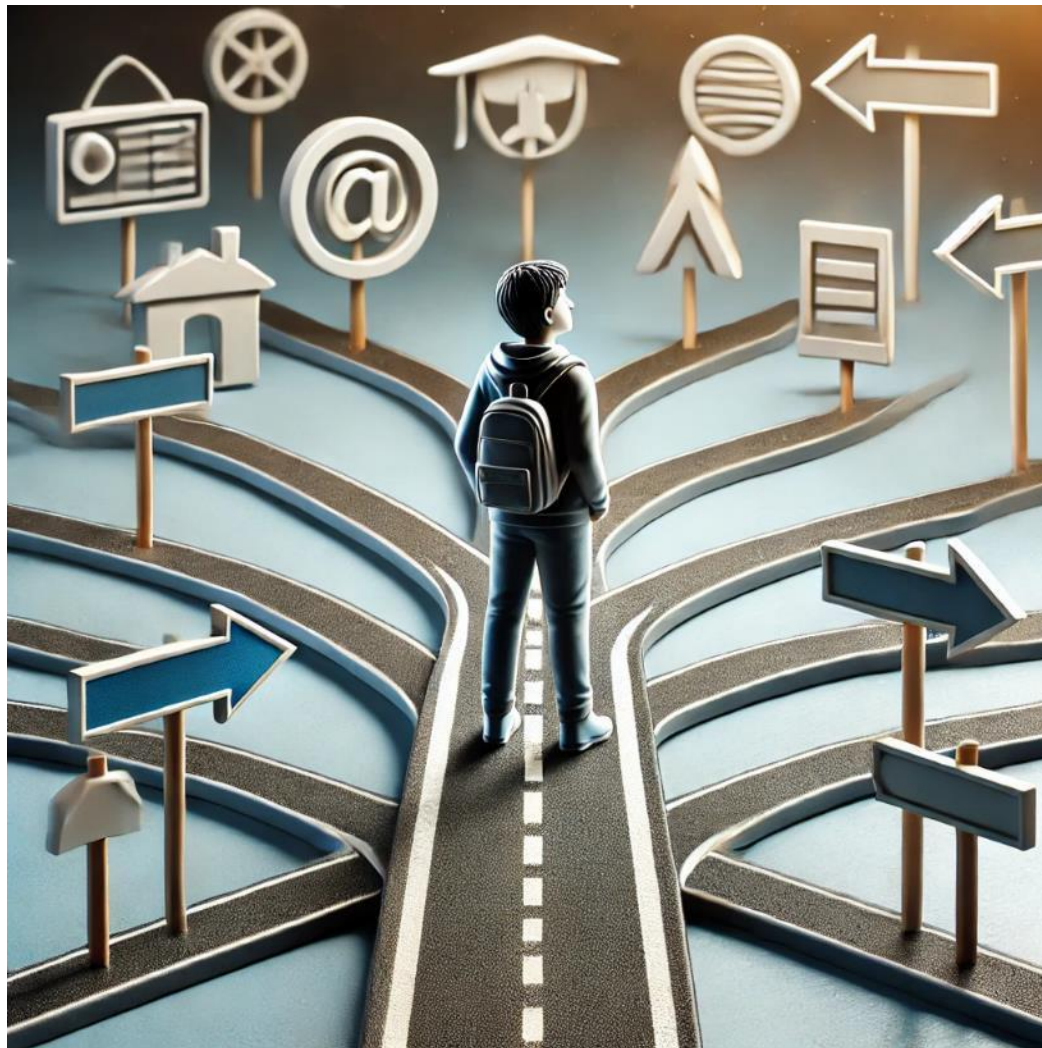
- **Professionalisering leraren** = zuurstof voor en optimaal ontwikkelen van kwaliteiten

Competentie: casus muziekles

Vooruitgang in de muziekles

Muziekleraar Justin had het idee om van elke leerling in september een voorgespeeld stuk op zijn smartphone op te nemen. Tegen de kerstperiode laat hij zijn leerlingen hetzelfde stuk opnieuw spelen en luisteren ze samen naar het verschil tussen beide uitvoeringen. Telkens reageren zijn leerlingen verwonderd en opgetogen. Ze kunnen zelf heel goed aangeven welke opname ze het beste vinden en waarom. Door het verschil duidelijk te maken, wordt het voor de leerlingen merkbaar hoeveel vooruitgang ze al gemaakt hebben.

Autonomie

- Ervaring van keuze, psychologische vrijheid en **authenticiteit**
- Ervaring **jezelf te mogen zijn** en vrijwillig te mogen
 - handelen (gedrag)
 - denken (cognitief)
 - voelen (emotioneel)

Autonomie: casus remediëring

Aiko (14 jaar) kon twee lesuren per week zelf kiezen in het derde middelbaar. Hij koos voor een uur Spaans en een uur remediëring wiskunde. Hij heeft rekenproblemen en heeft er voordeel bij om de leerstof veel te herhalen. De school brengt de leerlingen tijdens een remediëring samen in een groter klaslokaal onder toezicht van één leraar. De leerlingen, die met 30 à 35 samenzitten, maken dan één lesuur zelfstandig oefeningen. De verbetersleutel vinden ze op Smartschool. Als hij moeilijkheden ondervindt, dan kan hij hulp vragen aan de rondlopende leraar. Omdat Aiko moeilijk zijn aandacht bij de lastige oefeningen wiskunde kan houden, moddert hij maar wat aan. Hij probeert wel, maar moet lang wachten tot de leraar vrij is voor extra uitleg. Dit uur remediëring levert hem weinig winst op.

Autonomie

	Zelfstandigheid	Afhankelijkheid
Gedwongen		
Vrijwillig	mislukken en het eigen ritme te volgen	op te stellen en gedoseerde hulp, steun en raad krijgen

Inzicht
Hanteer een genuanceerde visie op autonomie
Vrijwillig functioneren = sleutel!

Psychologische basisbehoeften (p. 50 in boek)

	WEL basisbehoeften		GEEN basisbehoeften	
	Beschrijving	Ervaring voor leerling	Beschrijving	Ervaring voor leerling
Autonomie	De behoefte om psychologische vrijheid, keuze en authenticiteit te ervaren in het handelen, denken en voelen.	'Ik kan mezelf zijn in de klas. Ik kan mijn ware aard tonen.' 'Mijn mening wordt serieus genomen.' 'Ik sta aan het roer van mijn leer- en ontwikkelingsproces en kan initiatief nemen.'	Zelfstandig handelen waarbij men alle beslissingen zelf neemt. Individualistisch handelen om zich te onderscheiden van de groep. Absolute vrijheid, waarbij verwachtingen en grenzen ontbreken.	'Het is aan mij om helemaal zelf te beslissen hoe ik mijn leerproces aanpak.' 'Ik streef ernaar mij te onderscheiden van mijn klasgenoten.' 'Iedereen beslist voor zichzelf aan welke afspraken hij zich houdt.'
verbondenheid	De behoefte om warme, hechte relaties op te bouwen, zorg te dragen voor de ander en deel te zijn van een groep waar je je aanvaard voelt.	'Ik voel me opgenomen en gewaardeerd door een groep vrienden.' 'Ik ben bekommerd om mijn vriendinnen en voel dat zij dit ook zijn om mij.' 'Ik heb een goede "klik" met mijn leraar.'	Streven naar populariteit in de klasgroep. De drang om graag gezien te zijn door anderen. Vermijden om tijd alleen door te brengen.	'Ik moet ervoor zorgen dat ik goed lig in de groep.' 'Ik ben een van de favorieten van de leraar.' 'Ik kan beter voortdurend online zijn om erbij te horen.'
Competentie	De behoefte om adequaat met je omgeving te kunnen omgaan, je vaardigheden te kunnen gebruiken en ontplooiën, en gewenste doelen te kunnen bereiken.	'Ik ben goed in deze materie. Ik begrijp het.' 'Ik maak vooruitgang: ik heb deze vaardigheid meer onder de knie.' 'Ik heb er vertrouwen in dat ik mijn doelen kan bereiken.'	Competitief streven om beter te zijn dan anderen. Het goed doen op toetsen, examens of gestandaardiseerde testen. De leerstof gemakkelijk vinden. Voortdurend uit de comfortzone willen stappen.	'Ik moet de beste zijn van de klas.' 'Ik scoor beter dan anderen op die toets.' 'Dit kan ik met mijn vingers in mijn neus.' 'Je bent pas goed in iets als je voortdurend nieuwe en moeilijkere uitdagingen aangaat.'

ABC-ervaringen bij leerlingen

A

“Ik heb een gevoel
van vrijheid en
keuze in de dingen
die ik doe”

C

“Ik voel me in staat
om mijn doelen te
bereiken”

B

“Anderen begrijpen
en steunen mij, ook
op momenten dat
het minder goed
loopt”

Stelling

“Het welzijn van leerlingen krijgt te veel aandacht. Enkel door in te zetten op hun cognitieve ontwikkeling, kunnen we de dalende resultaten op internationale testen een halt toeroepen.”

- A. Akkoord
- B. Niet akkoord
- C. Het hangt er van af

ABC-bevrediging

© 2022 American Psychological Association
ISSN: 0033-2909

We Know This Much Is (Meta-Analytically) True: A Meta-Review of Meta-Analytic Findings Evaluating Self-Determination Theory

Richard M. Ryan^{1, 2}, Jasper J. Duineveld¹, Stefano I. Di Domenico³, William S. Ryan⁴,
Ben A. Stewart⁵, and Emma L. Bradshaw¹

¹ Institute for Positive Psychology and Education, Australian Catholic University, North Sydney

² Department of Education, Ewha Womans University

³ Department of Psychology, University of Toronto, Scarborough

⁴ Department of Psychology, University of Toronto, St. George

⁵ Research School of Psychology, Australian National University

Self-determination theory (SDT) is a theoretical framework for addressing human motivation and wellness that has been actively and increasingly researched over 4 decades. As a cumulative knowledge base, many of SDT's fundamental tenets have been repeatedly examined and supported by research that tested many of the propositions of SDT's six mini-theories and SDT's utility in applied domains. In this review, we examine the evidence highlighting the support they lend to the validity of SDT's model and the respective effects of basic psychological need satisfaction on well-being. Meta-analytic evidence also strongly supports the relevance of SDT in the workplace, care, parenting, and education among other domains, with implications for practice. We conclude by discussing the importance of broad theory and research, and the need for scaffolding for further theory and research, albeit with its own challenges.

Inzicht

ABC-bevrediging zorgt ervoor dat leerlingen en leraren openbloeien

ABC-bevrediging

Oproep

Laat ons het steriele welzijns-prestatiedebat achter ons laten!

ABC = essentiële brandstof voor de motor

Meer autonome
regulatie en
lang leren

Meer kracht

Meer psychisch
welzijn

Prestaties &
leerwinst

Als de motor sputtert: ABC-frustratie

ABC-frustratie

A

Bevrediging

Gevoel van
psychologische
vrijheid & keuze

B

Gevoel van warmte
& wederzijdse zorg

C

Gevoel van
bekwaamheid &
effectiviteit

Frustratie

Gevoel van **Druk** &
conflict

D

Gevoel van
uitsluiting &
Eenzaamheid

E

Gevoel van **Falen** &
inadequaatheid

F

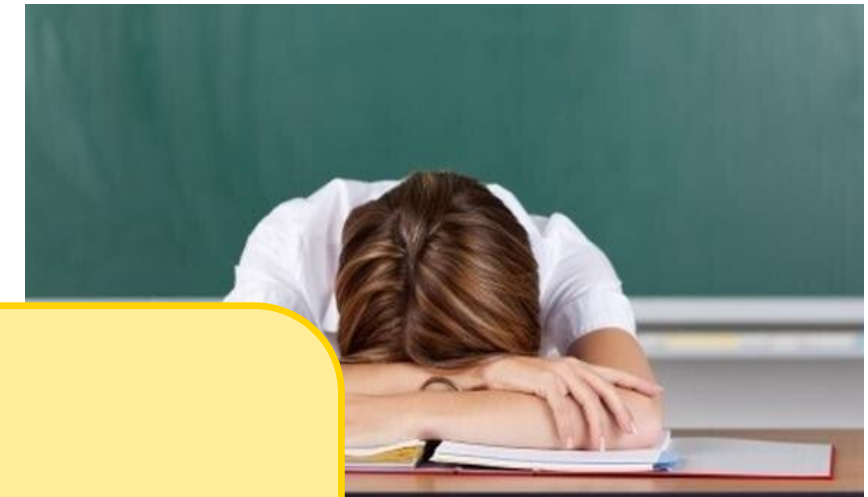
ABC-frustratie

Energieverlies &
schoolmoeheid

Oproep

Voorbij een symptoombenadering:
Pak de wortels aan!

Gedragsproblemen
& schooluitval

ABC-ervaringen leraren

Inzicht

Het ABC voeden van leraren is essentieel!

Veilig schoolklimaat

Jobtevredenheid &
effectieve turn-over

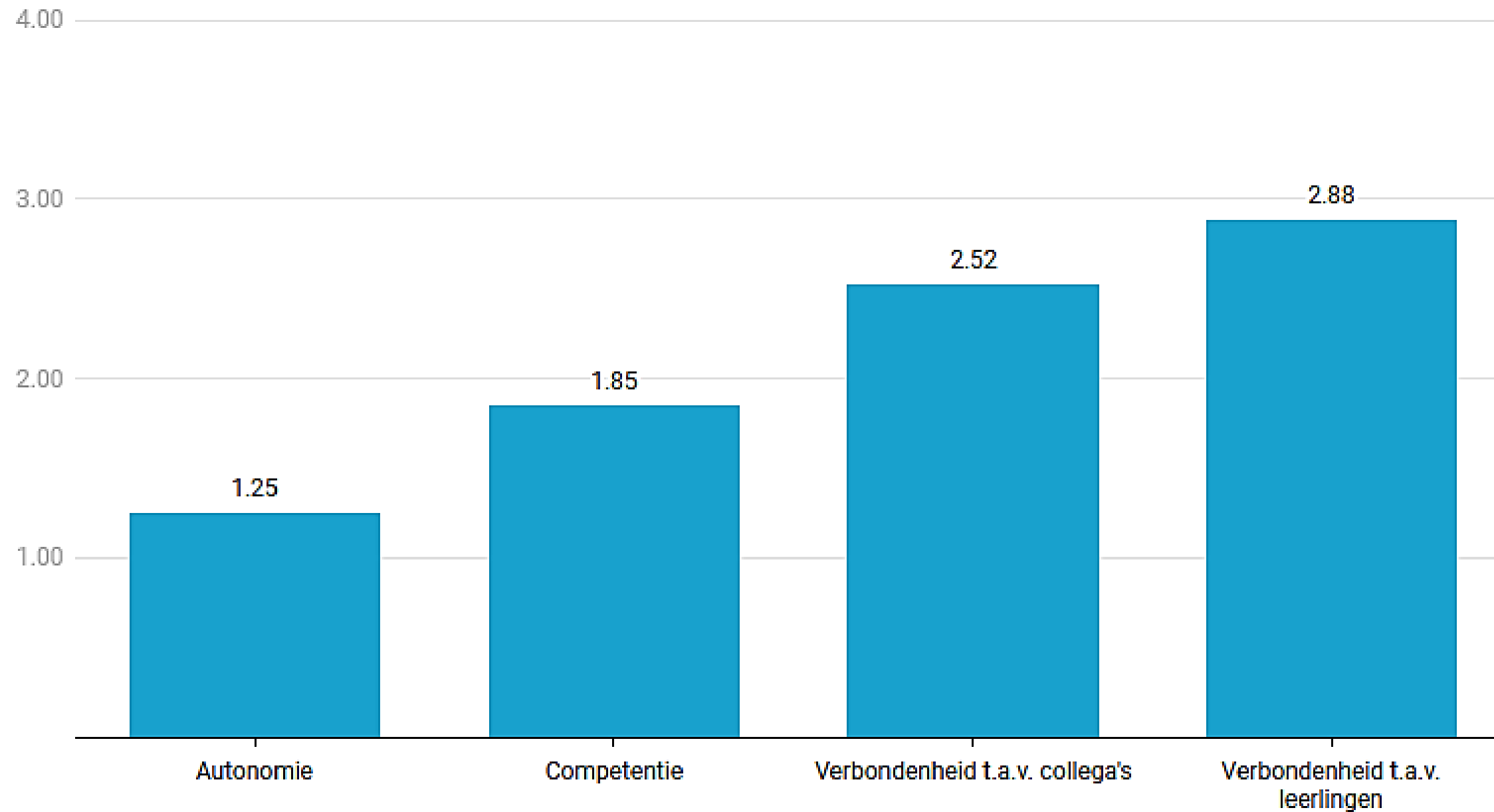
Motiverende
leraarstijl

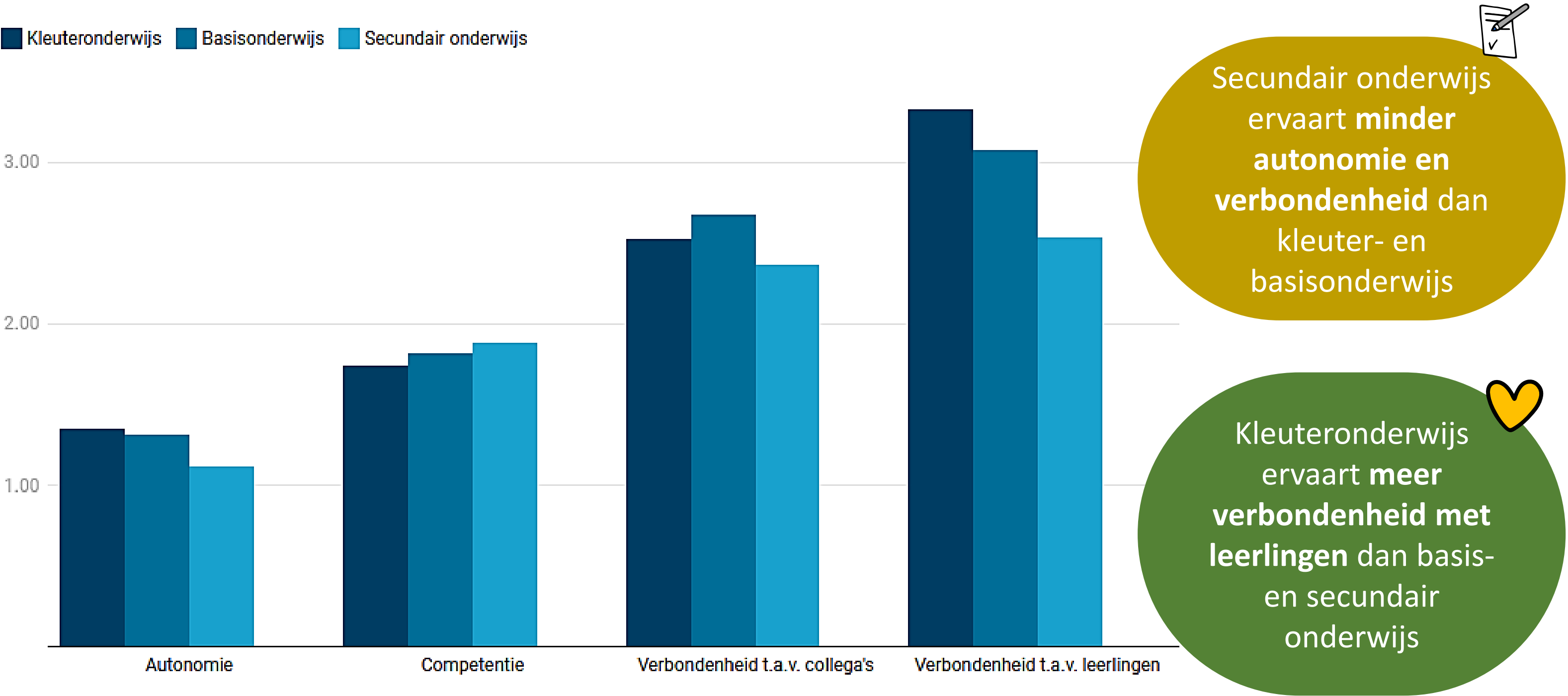
Hoe is het met het ABC van het onderwijspersoneel
gesteld?

Motivatiemonitor: De psychologische basisbehoeftes

Motivatiemonitor en onderwijsniveau

Preventief schoolbeleid

MoodSpace

Over MoodSpaceNL EN

WelzijnsmonitorInfotheekSamen sterkTest jezelfHier kun je terechtZelf aan de slagBezorgd om iemandKrachtverhalenPodcasts

Home > ABC-test

ABC-test

Met deze online test creëer je tijd voor zelfreflectie over jouw psychologische basisbehoeften. Je krijgt feedback met advies.

Autonomie, verbondenheid en competentie. Die drie universele psychologische basisbehoeften zijn essentieel voor je psychologisch welbevinden. Samen vormen ze het ABC-fundament. Via deze anonieme zelftest krijg je feedback over jouw ABC-fundament. De test omvat 24 vragen over jouw ABC. Je kan een score toekennen van 'helemaal niet akkoord' tot 'helemaal akkoord' om aan te geven in welke mate een bepaald gevoel je in de afgelopen drie maanden hebt ervaren. Kies telkens het antwoord dat het meest van toepassing is op jouw situatie. Op basis van je antwoorden krijg je een korte terugkoppeling met advies over jouw ABC. Deelname is anoniem, je hoeft je dus niet aan te melden. Door de test te starten, ga je akkoord met de algemene voorwaarden.

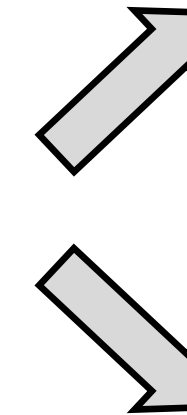
[Lees meer over de ABC-test en de algemene voorwaarden.](#)

1

2

3

4

Meerderjarige
studenten

CLB
Individuele begeleiding

Preventief schoolbeleid

Aanbeveling

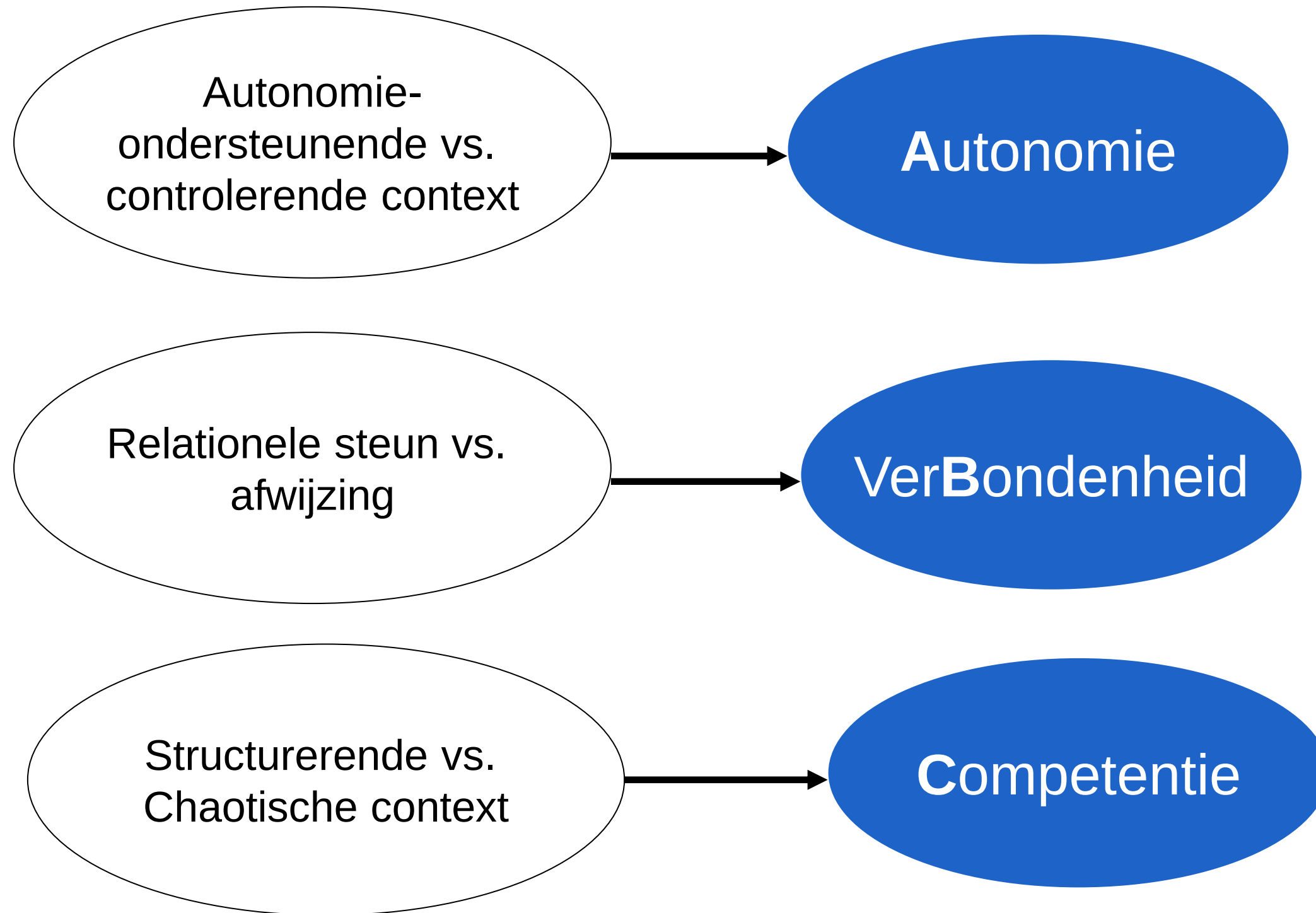
Probeer een ABC-mindset te cultiveren:

Casus: e-mail
communicatie

Deel 2:

Hoe kunnen we de motiverende vaardigheden
van leraren versterken: het leraarkompas

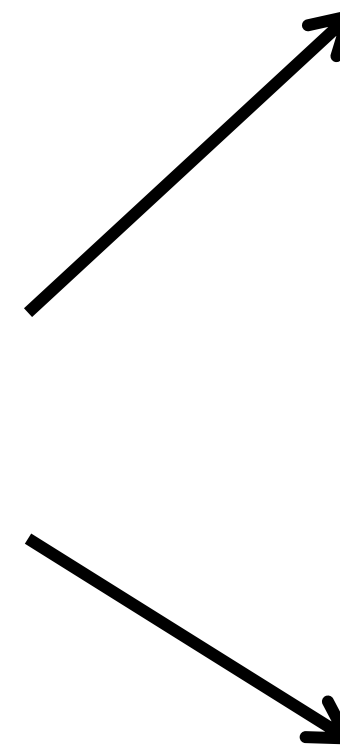
Rol van structuur

Zijn 'structuur' en 'orde' de redders van het onderwijs? "Op korte tijd brengen ze veel verbetering"

"We vergeten vaak dat onderwijs een teamsport is." — © Fred Debrock

Er is dringend meer orde, rust en structuur nodig op school, want het aantal leerlingen met gedragsproblemen piekt, zegt minister Demir. Dat klinkt makkelijk, maar is het ook zo?

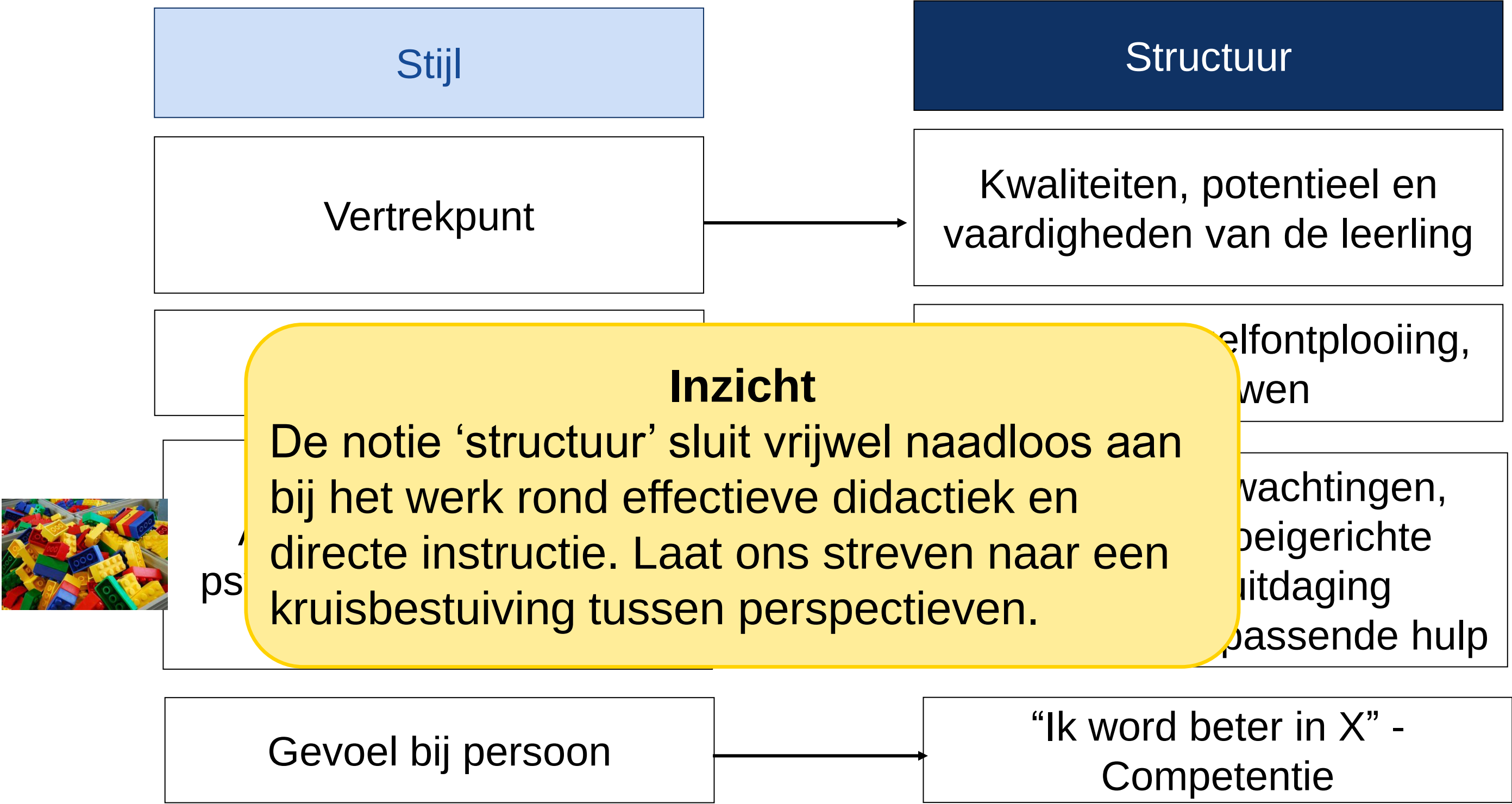
Gedrags- en
resultaatgericht

Rigide en dwingend

Proces- en
ontwikkelingsgericht

Flexibeler en
ondersteunend

Grondhouding structuur

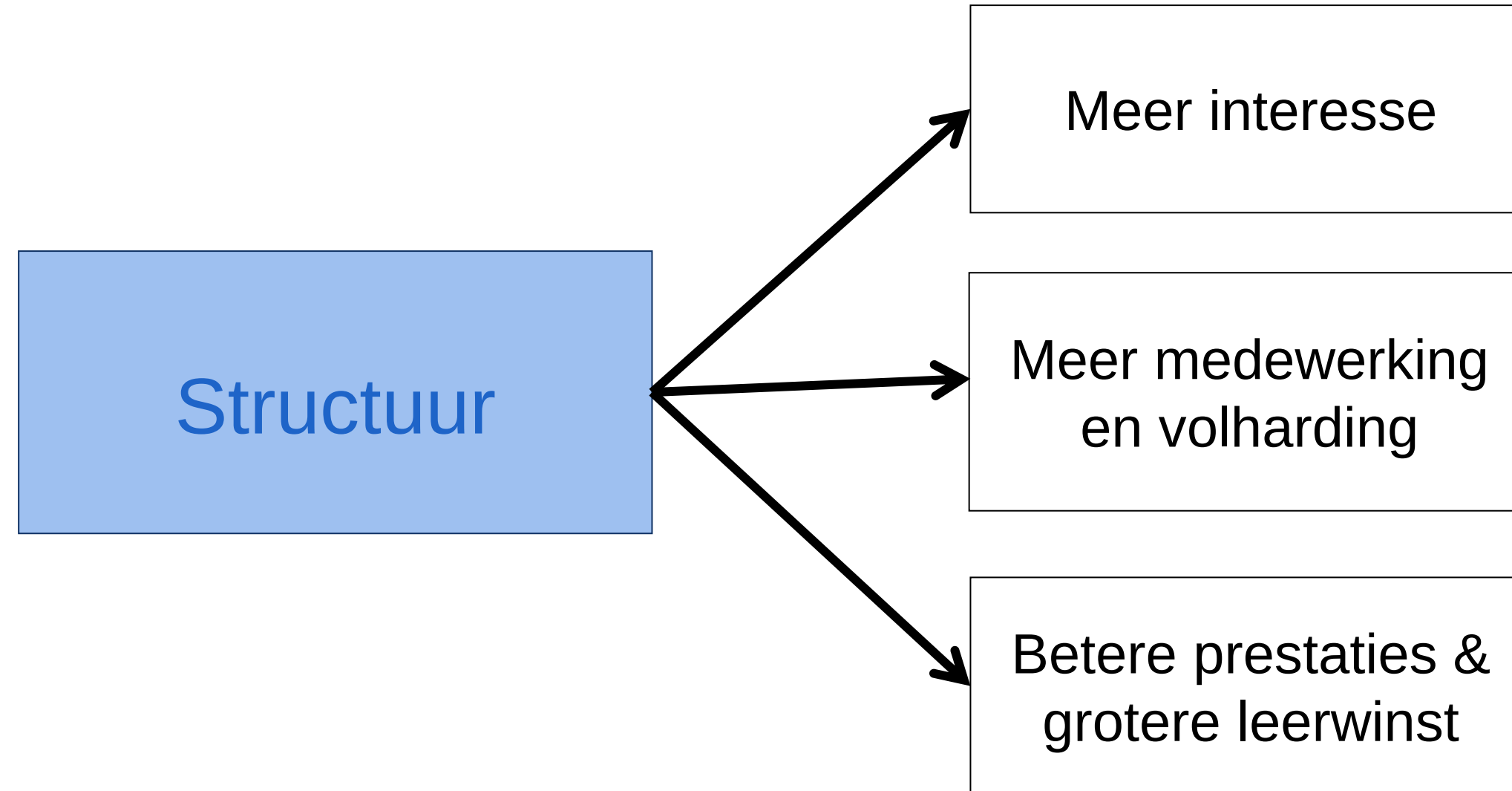

Structuur bij Vlaamse scholieren

Steekproef

- 1ste & 2de middelbaar
- $N = 3586$
- 11% hoogbegaafd

Ontwikkeling van cognitief sterk functionerende leerlingen

→ Inloggen Registreren ?

TALENT

Thema's Leermodule Professionelen Scholen & organisaties Werkgroepen Ondersteuningsbeleid CSF Nieuwsbrief Over TALENT

Gezocht: nieuwe ankerscholen

In het kader van het Ondersteuningsbeleid Cognitief Sterk Functionerende leerlingen is de Vlaamse Overheid op zoek naar twee nieuwe ankerscholen om de huidige groep ankerscholen te vervoegen.

Heeft jullie school een beleid voor CSF-leerlingen en willen jullie dit graag versterken en wetenschappelijk onderbouwen? Delen jullie graag jullie expertise en ervaringen met andere scholen via een lerend netwerk? Dan is de rol van ankerschool jullie misschien wel op het lijf geschreven!

[Meer informatie](#) vind je op de website van de Vlaamse Overheid.

Recent toegevoegd door de redactie:

28 maart 2025

Nieuwsbrief Expertisecentrum
TALENT - editie 27

In deze nieuwsbrief:

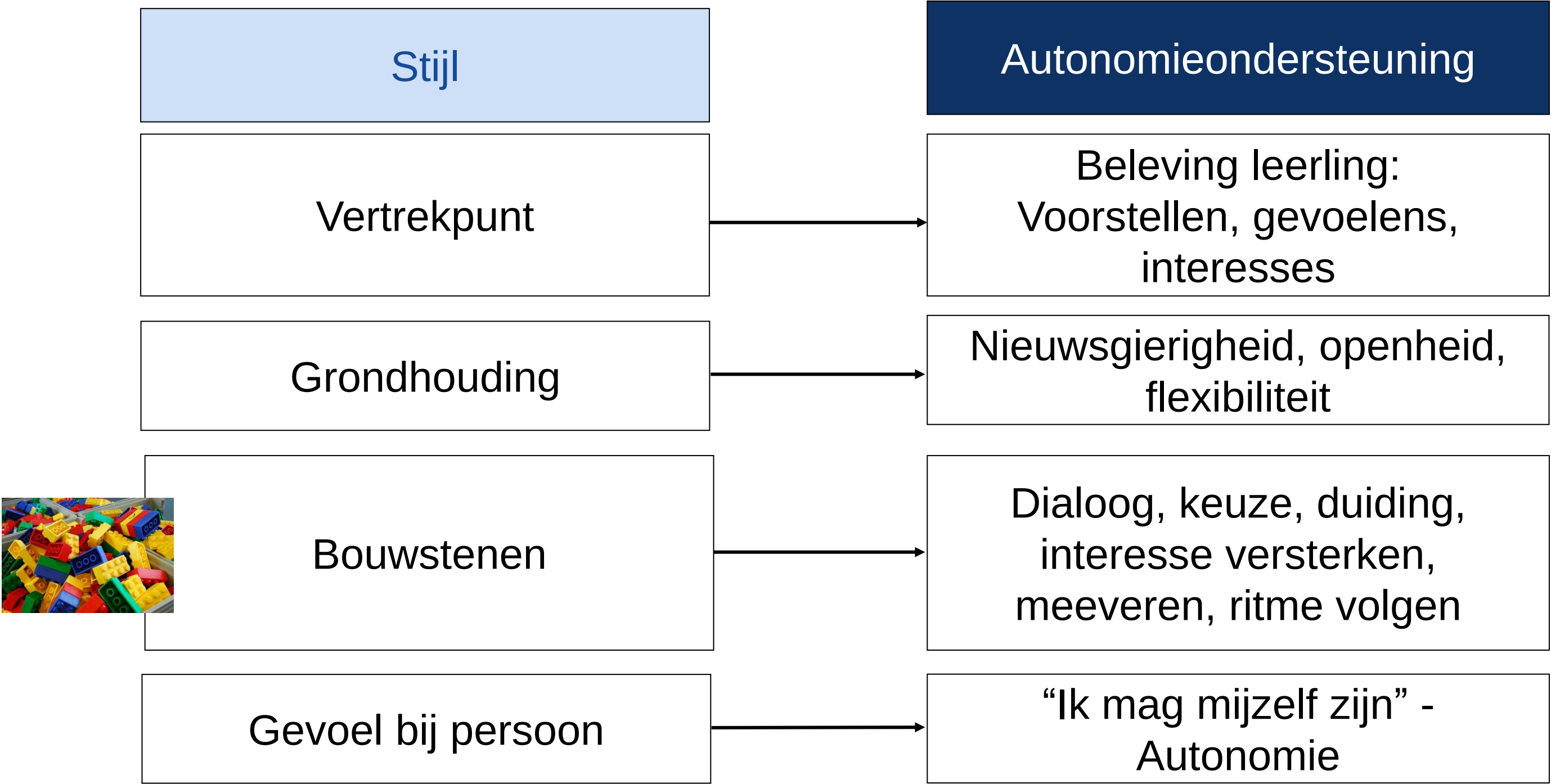
Terugblik TALENT-studiedag

Om de groei van leerlingen optimaal te ondersteunen,
kunnen we structuur best aanvullen met
autonomieondersteuning

Structuur en autonomieondersteuning

	Structuur	Gebrek aan structuur = chaos
Autonomieondersteunend		
Controlerend		

Grondhouding autonomieondersteuning

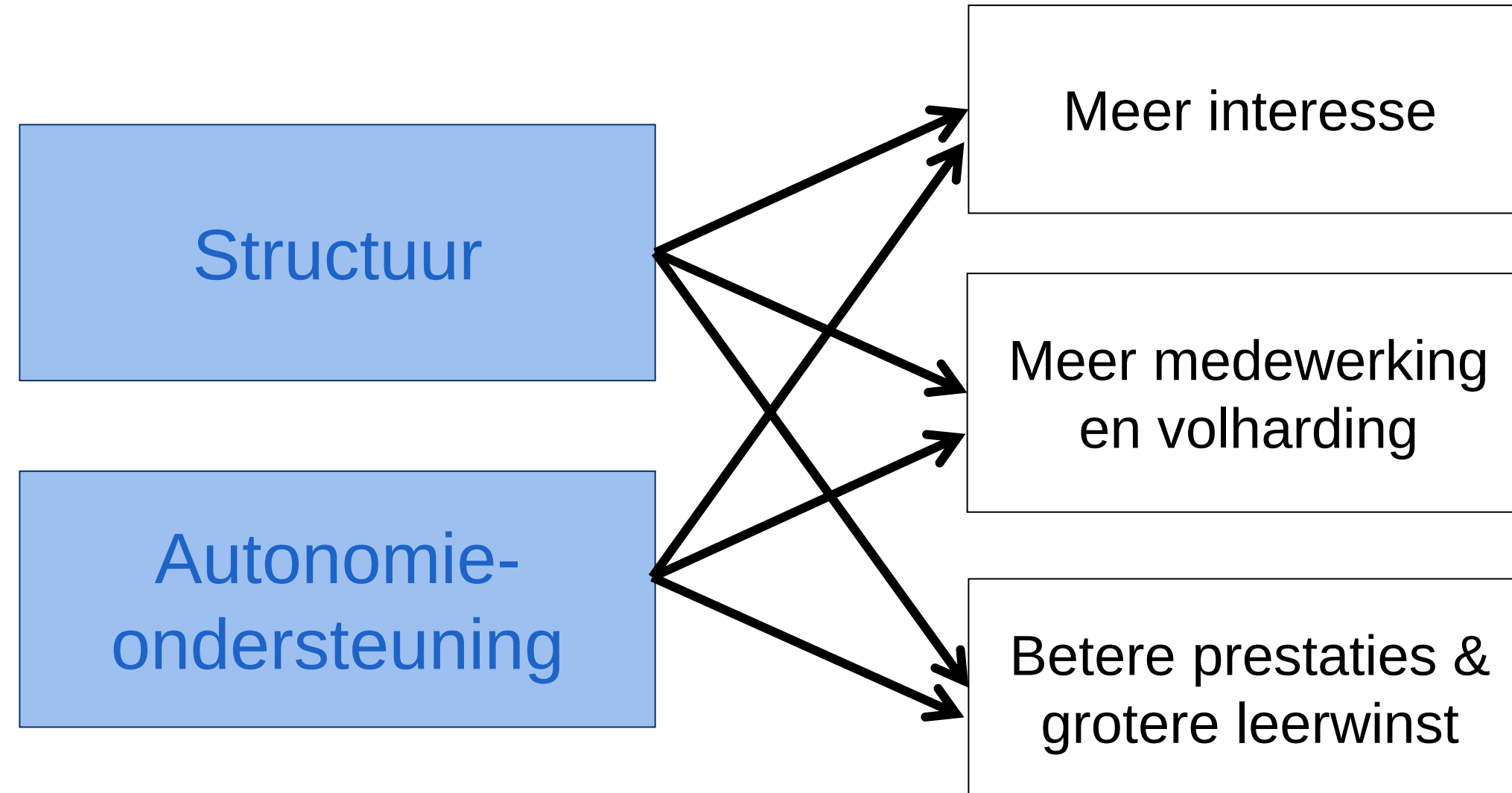
Bouwstenen autonomieondersteuning

	AUTONOME-ONDERSTEUNENDE STIJL	↔	CONTROLLERENDE STIJL
KEUZE & DIALOOG	Het bieden van betekenisvolle keuze, verlenen van inspraak en het stimuleren van initiatief		Keuze ontnemen, poging tot dialoog, inbrengen initiatief, onderdrukken of negeren
RITME	Aansluiten bij en volgen van het ontwikkelingsritme		Opleggen en oordrukken van het eigen ontwikkelingsritme
INTERESSE	Voorstellen en vervullen van interesses		Gebruik maken van externe motivatoren (straf, beloning)
DUIDING	Geven van betekenisvolle en leerlinggerichte duiding voor het waarom van leerstof, opdrachten en gewenst gedrag		Gebrekige of leerzangerichte duiding
ERKENNING	Verwelkomen en erkennen van een afwijkend perspectief of negatieve gevoelens		Minimaliseren of afwijzen van een afwijkend perspectief of negatieve gevoelens
COMMUNICATIE	Gebruik maken van uitnodigende, initiatiefbevorderende en informerende communicatie		Gebruik maken van dwingende, dreigende, beoordelende en schuldinducerende communicatie

Autonomie-ondersteuning van Vlaamse scholieren

Steekproef

- 1ste & 2de middelbaar
- $N = 3586$
- 11% hoogbegaafd

De rol van autonomieondersteuning reikt verder ...

Relevantie autonomieondersteuning op de klasvloer

Een autonomieondersteunende leraarstijl draagt niet enkel bij tot motivatie en leerwinst (cognitieve ontwikkeling), maar is ook relevant als leerlingen

Oproep

Scholen zijn meer dan “leerfabrieken”, maar autonomieondersteunend leraarschap stimuleert de ontwikkeling van leerlingen op diverse terreinen!

✓ ... in he

le ontwikkeling

✓ ... emc

nele ontwikkeling

✓ pas

eitsontwikkeling

✓ ... gedragsregels & afspraken dienen te verinnerlijken

Morele ontwikkeling

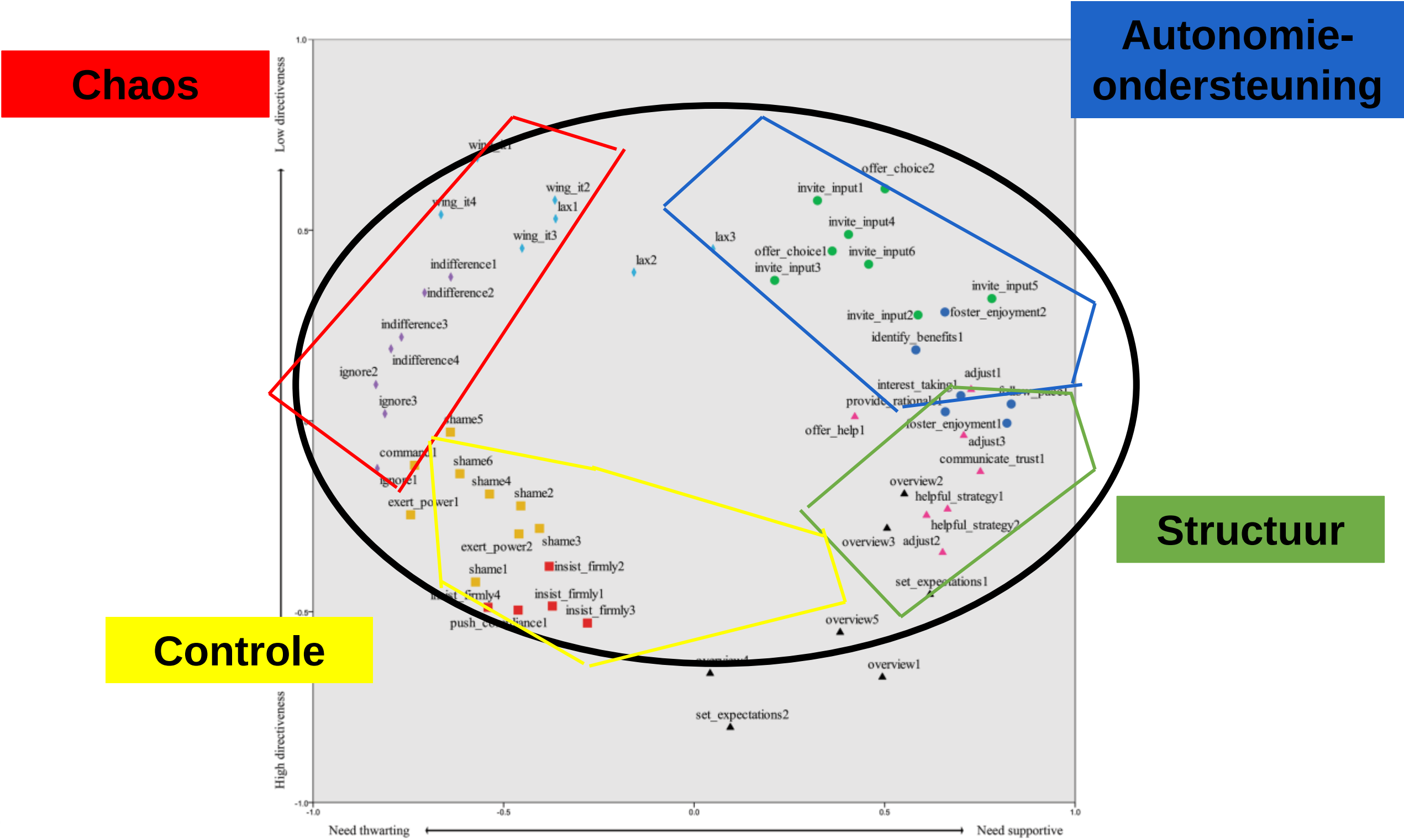
Wat betekent het in de praktijk om
autonomieondersteunend en structurerend te handelen?

Leraarkompas

Situatie: Een fout antwoord U stelt een vraag tijdens de les. Een leerling geeft een antwoord dat deels fout is en deels juist. U	
... geeft zelf het volledig juiste antwoord en gaat verder met de les. U verspilt geen verdere energie.	1 Chaos
... stelt enkele bijvragen en gidst de groep richting een correct antwoord.	1 Structuur
... toont interesse in hoe de leerling aan zijn antwoord komt.	1 Autonomie-ondersteuning
... benadrukt dat, als ze een juist antwoord willen geven, ze toch iets grondiger moet studeren.	1 2 3 4 5 6 7 Controle

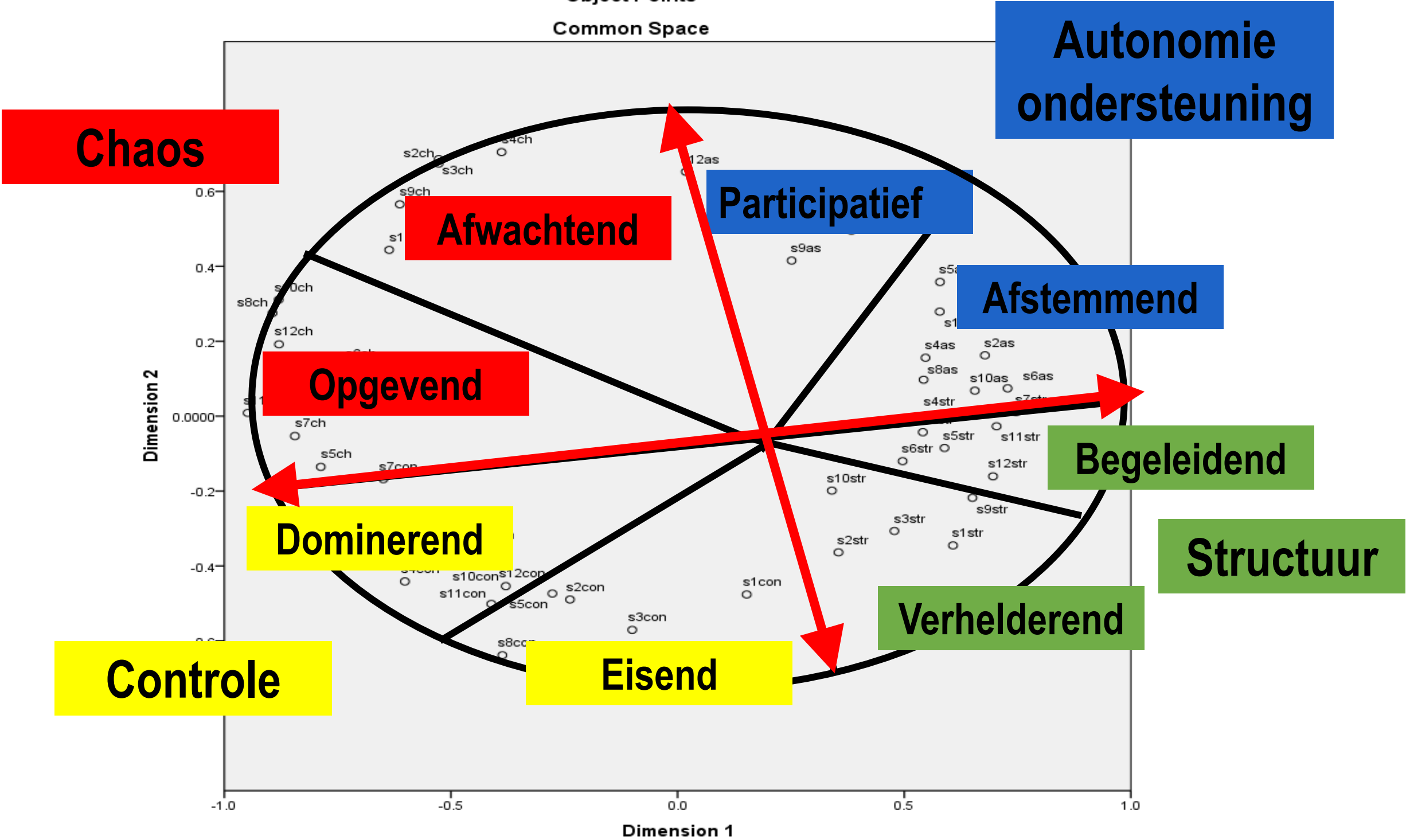
Welke globale structuur komt boven drijven?

Leraarkompas

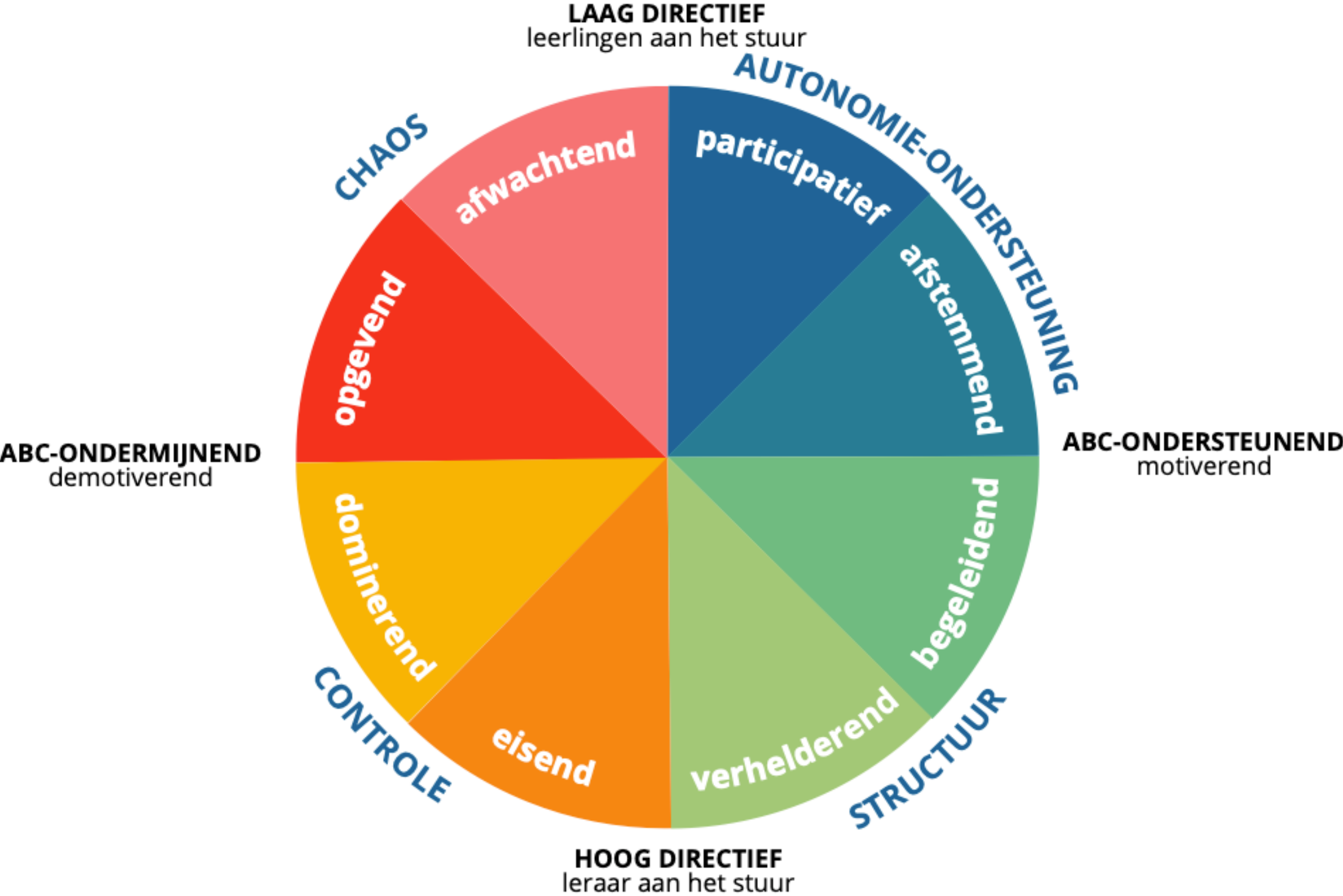

Naar een meer verfijnd inzicht

Leraarkompas

Leraarkompas

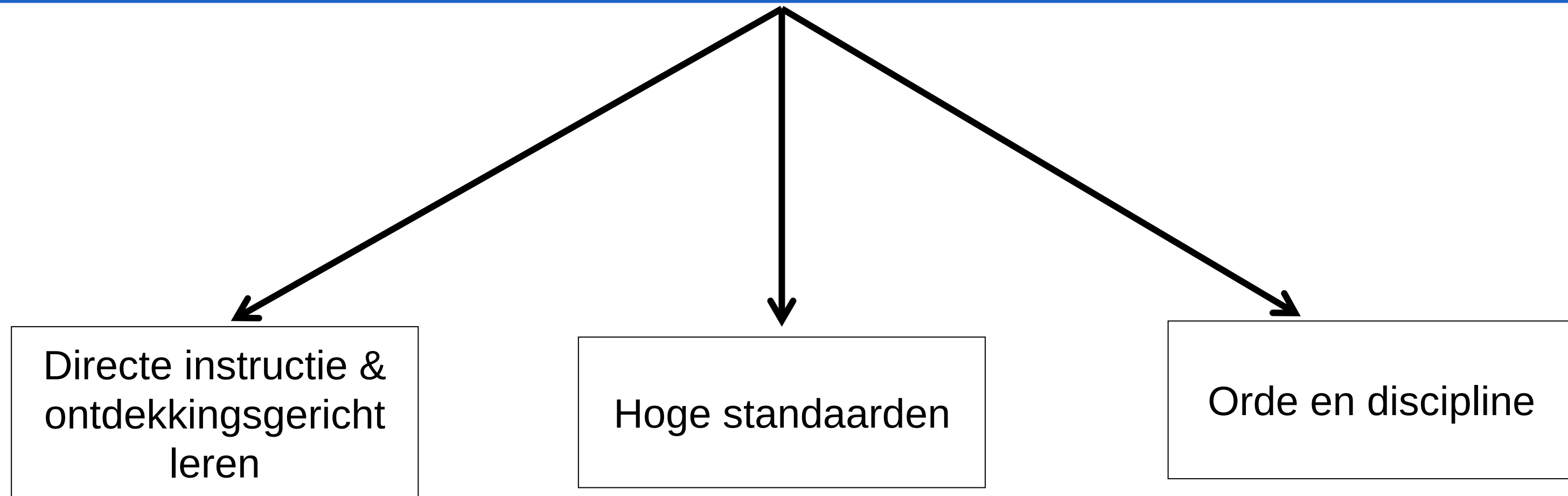
Leraarkompas

(p. 324)

Een verfrissende kijk op hete hangijzers in het onderwijsdebat

Stelling

“Ontdekkingsgericht- en ervaringsgericht leren staat haaks op het bieden van directe instructie.”

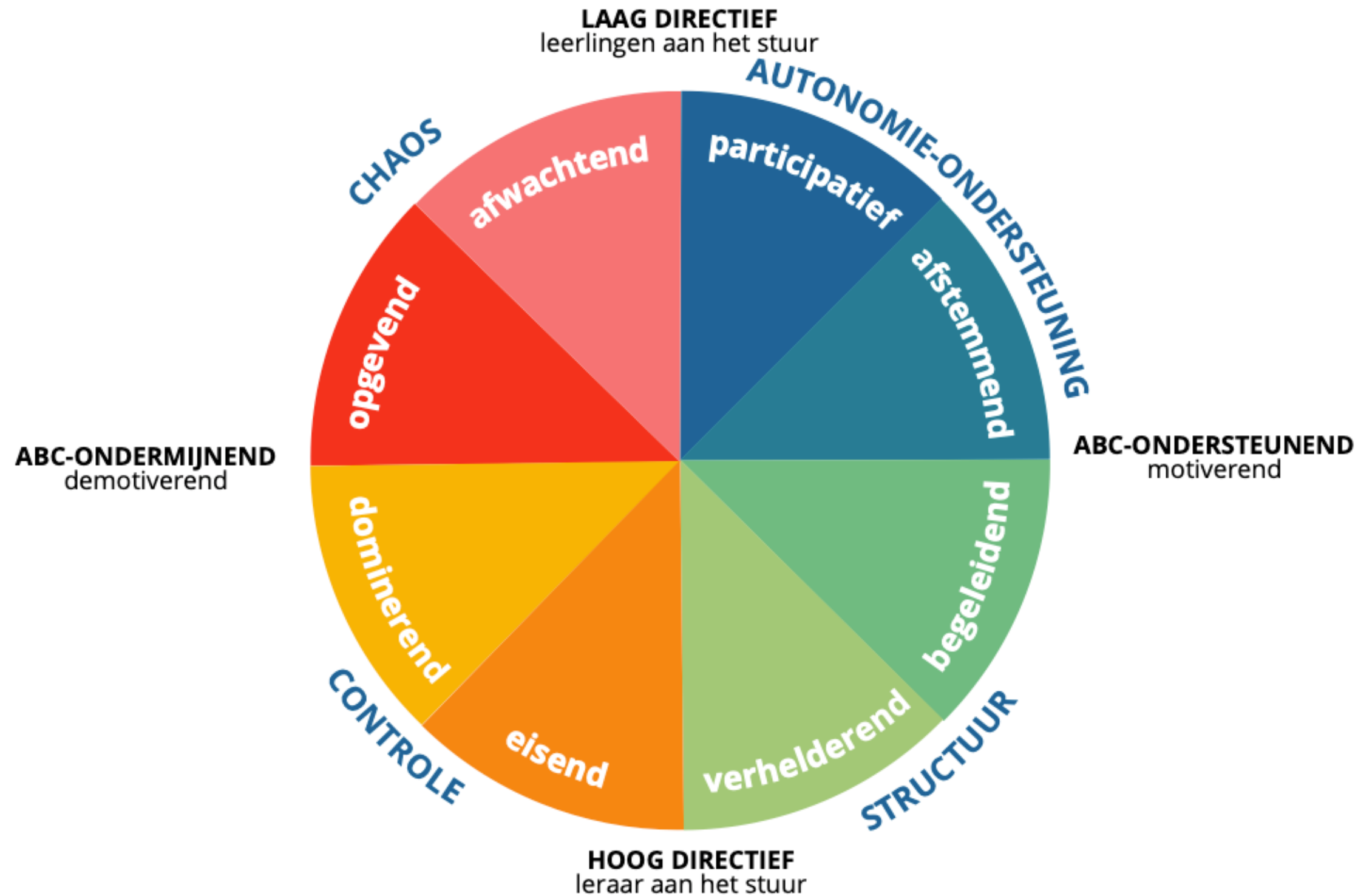
- A. Akkoord
- B. Niet akkoord
- C. Het hangt er van af

Stelling

“Autonomieondersteuning staat haaks op het bieden van directe instructie.”

- A. Akkoord
- B. Niet akkoord
- C. Het hangt er van af

Leraarkompas

- Precieze definitie autonomie haalt angel uit de discussie
- Geen zaak van te kiezen: én-én verhaal
- Misplaatste keuze kan verglijden in permissiviteit of vrijblijvendheid

Hoge standaarden in het onderwijs

Interview Onderwijs

**'Je gaat naar school om iets te leren.
Leerlingen moeten opnieuw kunnen
excelleren'**

ONDERWIJS 04/12/2024 - 18:30

Vlaams minister van Onderwijs Demir: "Lat in klassen moet drastisch omhoog"

PERSMEDEDELING VAN BEN WEYTS

DE VLAAMSE MINISTER VAN ONDERWIJS

08/12/2020

De lat moet hoger in ons onderwijs

Hoge standaarden in het onderwijs

Hoe?

Wat?

Inzicht
Louter de lat hoger leggen is onvoldoende. Het is de kunst om leerlingen te ondersteunen zodat ze de lat voor zichzelf hoger leggen.

Autonomieondersteunend/
structurerend

Inspanningen

Casus: lassen in het beroepsonderwijs

‘Fotolassen is een van de moeilijkste lastechnieken om te leren. De leerlingen worden geëvalueerd door een gespecialiseerde lasinspecteur en via een RX-scan. De lat ligt dus hoog en veel leerlingen twijfelen of ze het wel kunnen. Soms loopt de angst om hierop te falen zo hoog op dat ze roepend de klas verlaten of hun boek door de klas smijten. Op zo’n ogenblik kwaad worden helpt niet, dat heb ik doorheen de jaren geleerd. Soms is het nodig ze eerst even te kalmeren of iets anders te doen, maar sowieso komt er een moment dat we het terug proberen. Ik vertel zulke leerlingen dan dat we het samen gaan doen. Voor we beginnen, zeg ik mijn leerlingen dat ik enkel kijk en tips geef; zij zijn degene die lassen. Na drie keer oefenen op deze manier hebben ze het in hun vingers. Als ze dan het lasstuk omdraaien en zien dat het gelukt is, staan ze versteld van zichzelf!’

Leraar Dirk

Orde en discipline

Hoe?

Inzicht

Louter eisen dat kinderen stil zijn en discipline vertonen is onvoldoende. Het is de kunst om een motivationeel draagvlak voor regels en afspraken te creëren, zodat leerlingen vrijwillig meewerken

Autonomieondersteunend/
structurerend

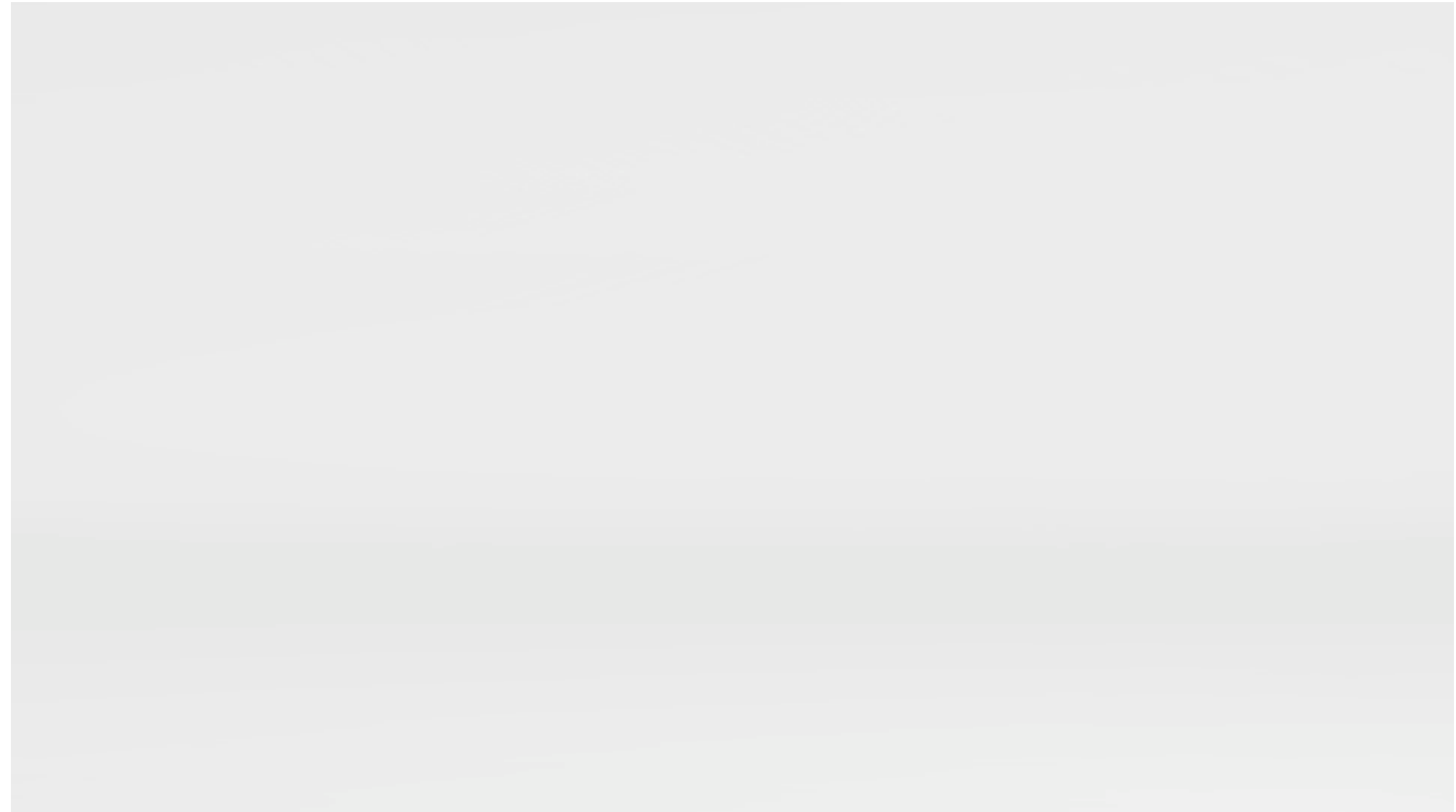

Deel 3:

Toepassingen van het leraarkompas

Professionalisering leraren

Moodspace.be

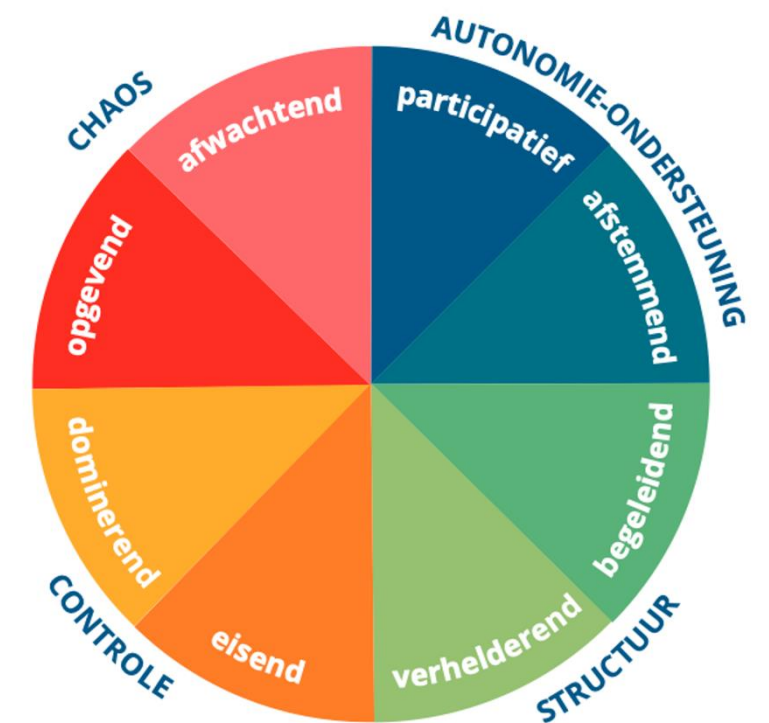

Toepassing 1

Ga met het lerarenkompas aan de slag in je eigen lespraktijk.

(1) Het kompas = **zelfreflectie-instrument** dat helpt om ...

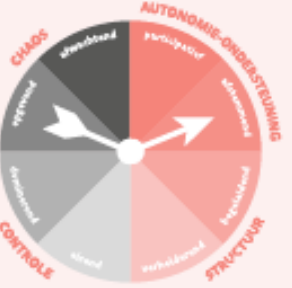
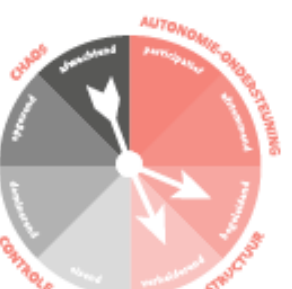
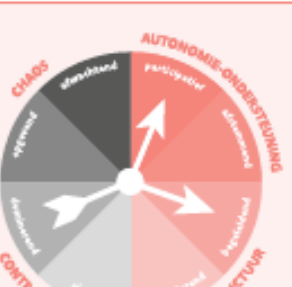
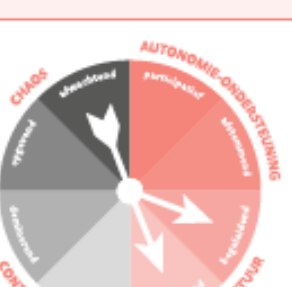
- **inzicht** te krijgen in je sterktes en groeimogelijkheden
- richting te geven aan je **lesvoorbereiding**
- **In dialoog** te gaan met je leerlingen

Professionalisering leraren

Voorbeelden lager onderwijs		Situering binnen het leraarkompas
	Je geeft te veel informatie in een keer waardoor leerlingen het overzicht verliezen.	Je scoort hier hoog op de afwachtsende stijl.
	Bij het begin van de dag laat je leerlingen kiezen of ze in het Frans dan wel in het Nederlands aan je meedelen of ze een lunch dan wel warme maaltijd nuttigen. Minstens een keer per week dienen ze dit in het Frans te proberen. De dag kiezen ze zelf.	Omdat je het ritme van leerlingen respecteert om hun spreksduur op te bouwen, hanseer je een participatieve stijl. Je wordt niet vrijblijvend omdat leerlingen minstens een keer een poging moeten ondernemen.
	Je vraagt of een leerling, die het moeilijk heeft met rekenen, een aantal oefeningen wil oplossen met een hulpmiddel en een aantal oefeningen zonder een hulpmiddel.	Omdat je hulp biedt en rekening houdt met de wensen van de leerling, gaak het om een mix van een begeleider en participatieve stijl.
	Je leerlingen maken zelfstandig drie reeksen van tien rekenoefeningen van oplopende moeilijkheidsgraad. Je draagt hen op om minstens twintig oefeningen in het geheel en twee oefeningen van elke reeks te maken. De volgorde bepalen ze zelf.	Omdat je leerlingen zelf kunnen kiezen in welke volgorde ze welke oefeningen maken en er duidelijk verwachtingen worden gecommuniceerd, gaak het om een mix van een participatieve en verhelender stijl.
	Op een toets schrijf je dat een leerling 'reeds goed het optellen en aftrekken voorbij de brug beheerst'.	Omdat je specifieke, positieve feedback geeft, hanseer je een begeleider stijl.
	Als een leerling een vraag wil stellen, geef je aan dat de leerling te veel vragen stelt en dat er geen tijd is om die allemaal te beantwoorden.	Omdat je het initiatief van een leerling afremt, scoor je laag op de participatieve stijl. Je kunt zelfs alsd overkomen omdat je geen inspraak toelaent.
	Als een leerling vraagt of ze de oefeningen zelfstandig mogen maken, dan antwoord je op een geforceerde toon dat ze de oefening klassikaal maken omdat leerlingen anders 'niets goed invullen'.	Omwille van je scherp toon kom je eerder alsd over. De versluisende sneer en het appelleren op schuldgevoelens zorgt ervoor dat je ook als dominerend kunt worden ervaren.
	Je gaak niet in op een leerling die duidelijk met iets anders bezig is (zoals een tekening maken), al scoort de leerling hierdoor niet in klasgenoten.	Omdat je het gedrag niet bijstuurt en je je niet afvraagt of de leerling kan volgen, is dit een voorbeeld van de opgevend stijl.

Tabel 13 Overzicht van motiverende en demotiverende uitspraken en handelingen in het lager onderwijs

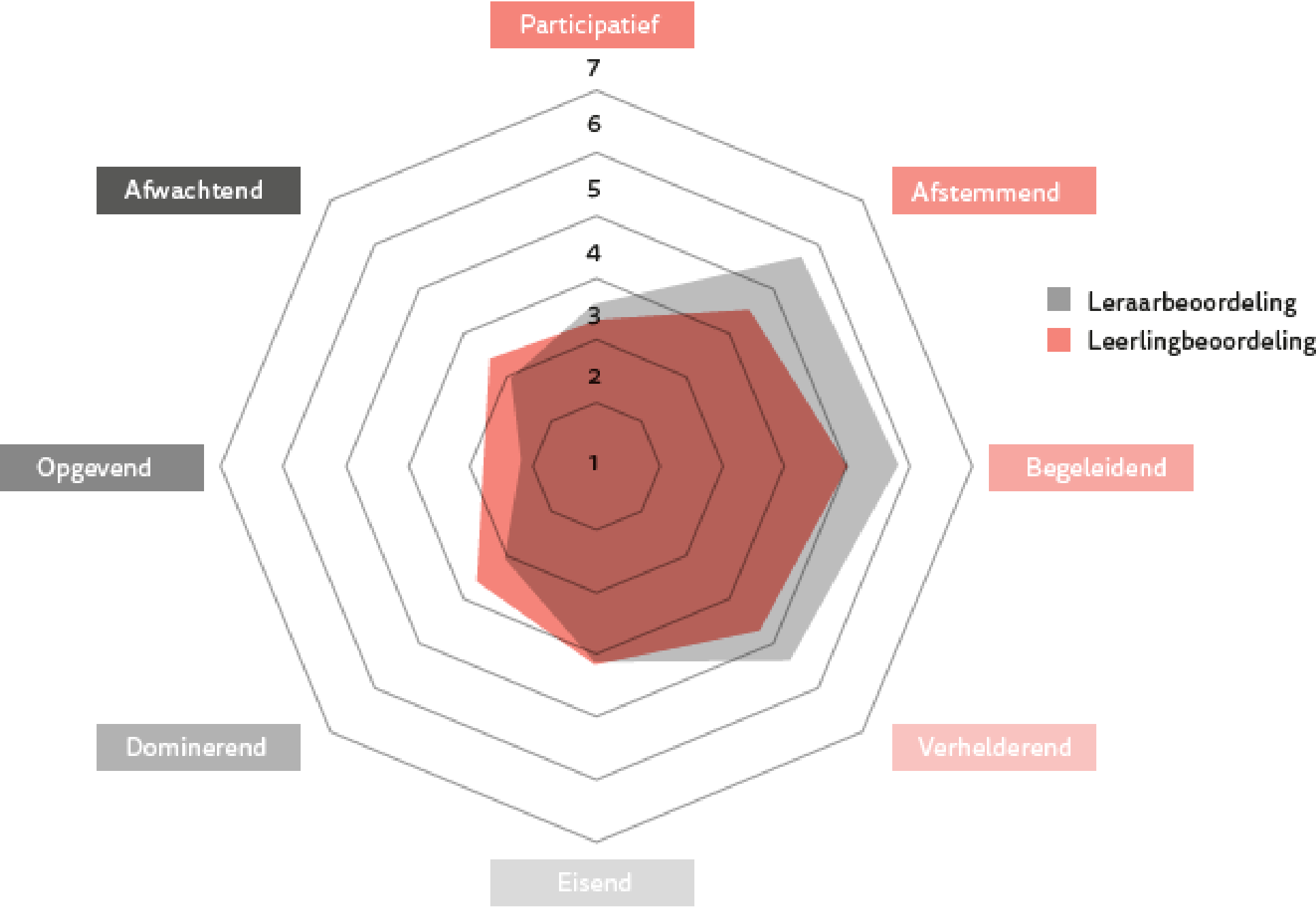
Voorbeelden in het hoger onderwijs		
Demotiverende handelingen	Situering in het leraarkompas	Motiverend alternatief
Nadat je een tweede maal uitleg hebt gegeven, blijkt een student de redenering nog niet te snappen. Als hij om extra uitleg vraagt, dan zeg je hem dat hij eens uitleg kan vragen aan zijn bureu of eens langs kan gaan op het monitaraat (opgevend stijl).		Je geeft aan dat de student na de les even naar je toe kan komen voor extra uitleg (begeleider stijl).
Je begint een les op de laatste slide waar je vorige les eindigde, zonder overzicht te geven of de doelstellingen van de les te bespreken (afwachtsende stijl).		Je biedt een overzicht van de doelstellingen van het onderdeel waar je mee bezig bent (verhelender stijl) en probeert met een oefening of stelling de voorkennis te activeren (begeleider stijl).
Bij het aanschrijven van een student via e-mail om feedback te geven over de masterproef halverwege het academiejaar schrijf je dat de student de literatuur oppervlakkig heeft doorgenomen, zwak heeft gesynthetiseerd en niet het niveau haalt dat verwacht kan worden van studenten in het hoger onderwijs (dominerende stijl).		Als je veel verbeterpunten hebt, dan is het nuttig om samen te zitten met de student en eerst te peilen naar hoe de student het schrijven van een masterproef ervaart (bijvoorbeeld: wat is interessant? Wat is lastig?; participatieve stijl). In een volgende stap kun je dan de werkpunten toelichten en suggesties doen (begeleider stijl).
Tijdens een hoorcollege laat je de studenten in kleine groepjes brainstormen over een toepassing van de leerstof. Je vraag is vrij open en geeft niet aan hoeveel tijd ze krijgen, noch met hoeveel studenten ze mogen samenwerken. De studenten beginnen al snel over andere zaken te praten (afwachtsende stijl).		Je doet er goed aan om specifieke vragen te stellen met oplopende moeilijkheidsgraad om studenten uit te dagen (begeleider stijl). Je kunt het best ook aangeven hoeveel tijd ze voor het overleg krijgen en wat je van hen verwacht na het onderlinge overleg (verhelender stijl).

Tabel 20 Overzicht van motiverende alternatieven in het hoger onderwijs

Professionalisering lerare

(p. 402)

Website *motiverend lesgeven*

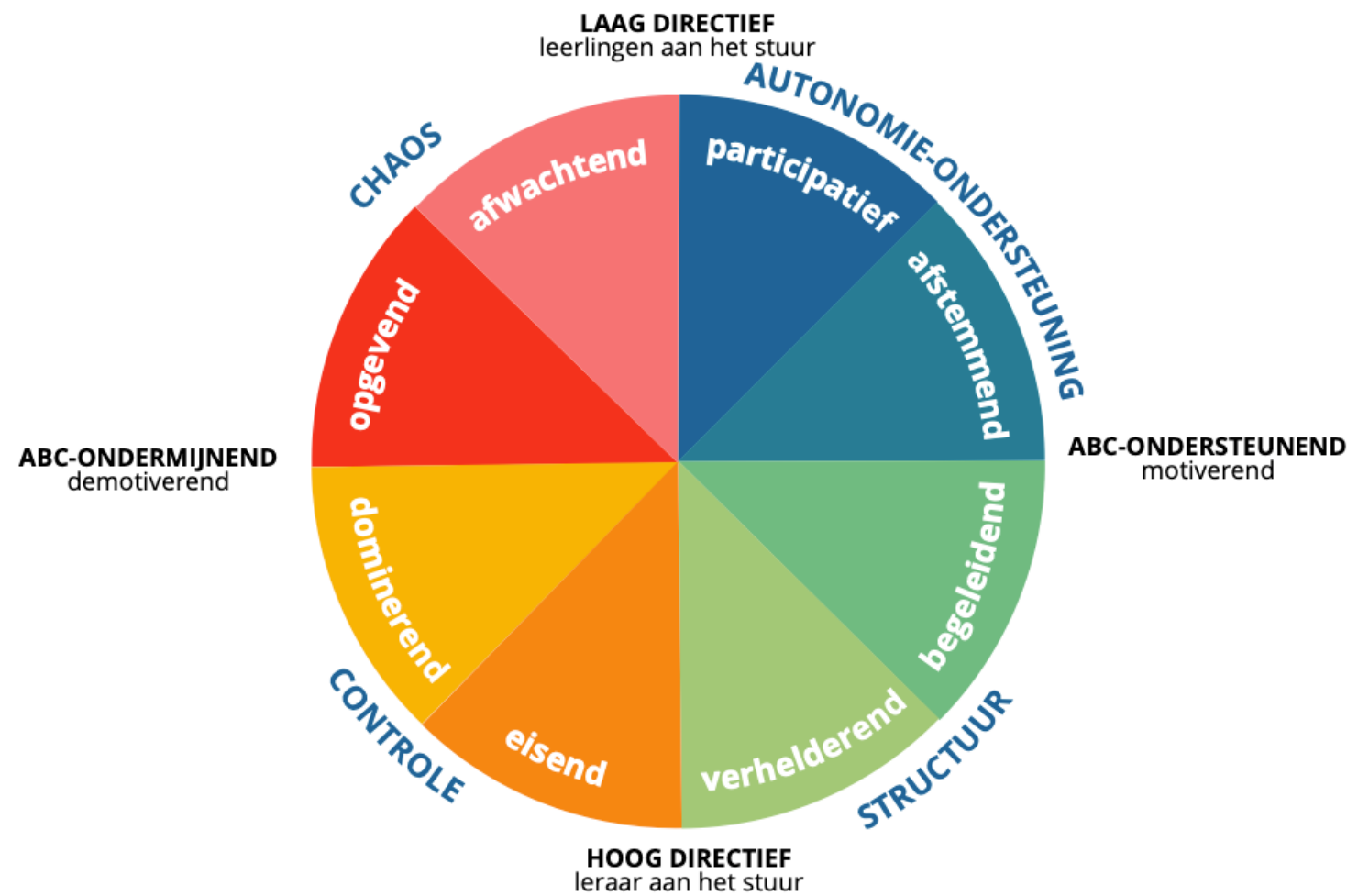
Figuur 21 Leraar- en leerlingbeoordelingen van motiverende en demotiverende stijlen in het middelbaar onderwijs⁸¹³

Casus: leerlingen als klankbord

‘Ik had eigenlijk wat schrik om mijn leerlingen te vragen wat ze van mijn lesstijl vinden. Sommige kunnen erg kritisch zijn. Maar ik ben blij dat ik het gedaan heb. Ik had ook twee open vragen gesteld ‘wat vind je dat er goed loopt?’ en ‘Wat vind je dat er beter kan? Heb je een suggestie?’ Ik leer hier telkens uit, al is het wel wat confronterend. Maar als wij voortdurend leerlingen evalueren, dan mogen zij ons ook wel eens ‘evalueren’, niet?’

Professionalisering leraren

Investeer in **dialog**, bijvoorbeeld een gestructureerde semestriële bevraging

Geef leerlingen de kans om een **vragenlijst** in te vullen op het einde een semester

- Anoniem
- Kans om te leren
- Mening van kinderen wordt ten volle gewaardeerd
- Preventieve focus
- Behoeftbevredeigend voor beide partijen!

Toepassing 2

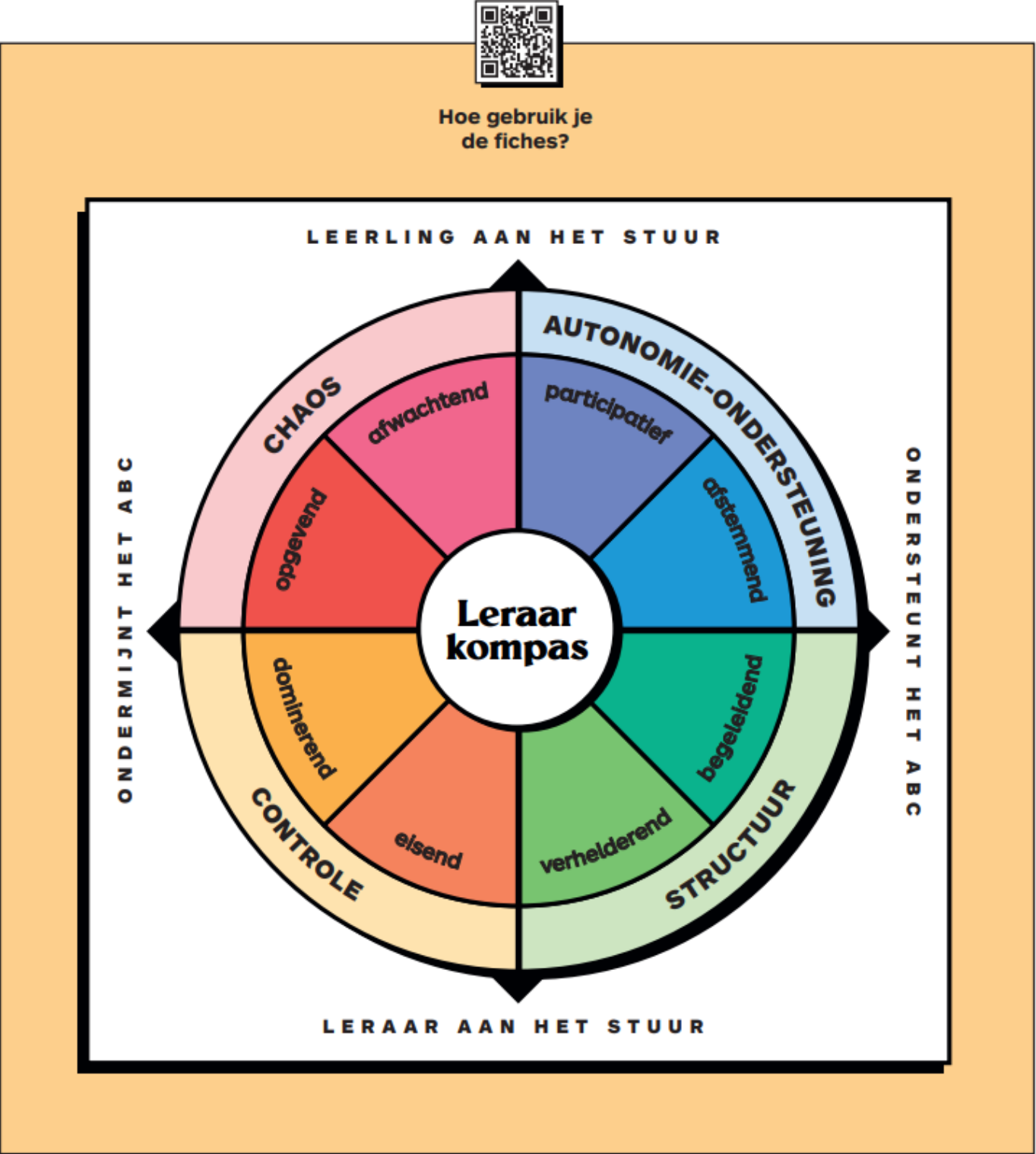
Ga actief met het lerarenkompas aan de slag in jullie teams

(2) Het kompas **als intervisie-instrument** dat je team helpt om

- ... een **gedeelde taal** te spreken
- ... een **diepgaander inzicht** te verwerven in positieve en moeilijke situaties
- ... elkaar gericht te **observeren** en wederzijdse feedback te geven

Professionalisering leraren

<https://www.klasse.be/743994/leraarkompas-motiverend-lesgeven/>

Bron: 'Het ABC van motivatie in onderwijs, Aelterman et al., 2019; Vansteenkiste & Soenens, 2025

Het Leraarkompas is een geregistreerd beeldmerk van Impetus Academy bv.

Toepassing 3

Groeigesprekken: leraren en leerlingen aan het woord

Toepassing

Hanteer het ABC als leidraad voor groeigesprekken

Context

- ✓ Buiten de evaluatiesfeer!
- ✓ Preventieve focus
- ✓ Voorbereiding & verslag vereist
- ✓ Verrijkend en verbindend

ABC-proof

Inhoud

Stijl

ABC-groeigesprekken

VOORBEREIDEND WERK

Er worden in wat volgt vijf thema's besproken, met name

- Positieve ervaringen
- Negatieve ervaringen
- Persoonlijke ambities
- Begeleiding en ondersteuning
- Groepsfunctioneren

De bedoeling is dat ...

⇒... je minstens **drie thema's** er uit kiest (je mag deze aanvinken) en dat we dit als leidraad nemen voor een reflectiegesprek.

⇒... je dit zelf **schriftelijk voorbereidt** en minstens drie dagen voor het ingeplande gesprek aan de leerkracht bezorgt zodat we dit zelf eens kunnen nalezen. Dit is vertrouwelijke informatie die we niet zullen doorgeven aan een derde.

ABC-groeigesprekken

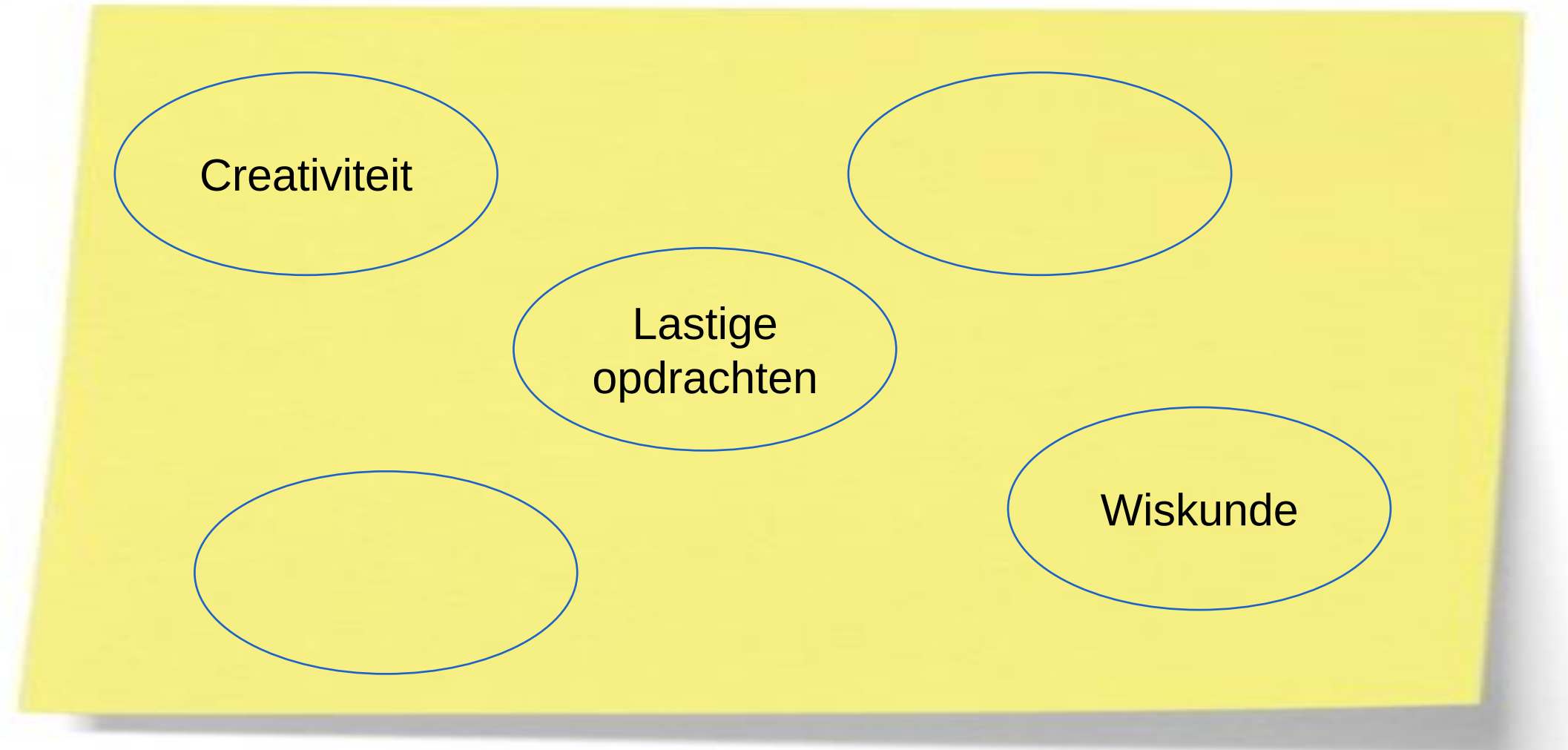
POSITIEVE ERVARINGEN

Beschrijf een schoolse situatie uit de afgelopen weken of maanden waarin je helemaal opging en je de tijd om jou heen leek te verliezen. Het kan gaan om een situatie:

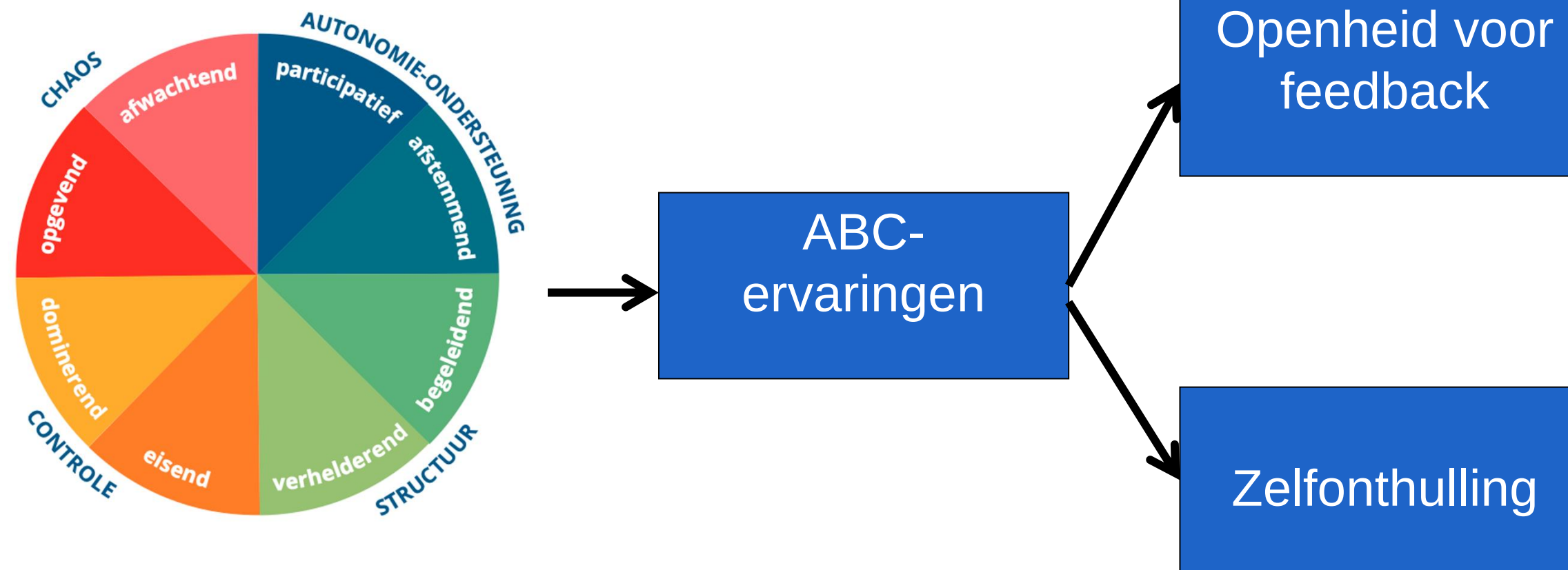
- waarin je jou **bekwaam** voelde omdat wat je deed lukte
- om een situatie waarin je het gevoel had dat je heel erg **jezelf kon zijn** en je ideeën kon uiten
- om een situatie waarin je een **hechte band** hebt ervaren met een medeleerling of leerkracht/begeleider.

⇒Focus op drie vitamines voor groei!

ABC-groeigesprekken

ABC-groeigesprekken: gesprekstijl en intonatie

ABC-groeigesprekken: gesprekstijl en intonatie

ABC-ondersteunende gesprekstijl	
Keuze verlenen	Je laat de leerling kiezen welke onderwerpen hij/zij wenst te bespreken en in welke volgorde.
Stiltes verdragen	Je wacht geduldig af tot de leerling meer uit zichzelf vertelt. Je vult stiltes niet noodzakelijk op.
Oprechte interesse	Je vertoont oprechte interesse in het perspectief van de leerling door open vragen te stellen of specifieke vragen waaruit empathie met de leerling blijkt.
Reflectief luisteren	Je herformuleert de ervaring, gevoelens of gedachten van de leerling om deze verder te leren kennen.
Herkennen van emotionele signalen	Je bent opmerkzaam voor niet-verbale emotionele signalen (zenuwachtig frunniken; zuchten) die de leerling vertoont.
Samenvattend aftoetsen perspectief	Je geeft een samenvatting van hoe de leerling de situatie ziet om af te toetsen of jullie op dezelfde golflengte zitten.
Empathisch begrip tonen	Je identificeert je expliciet en op gepaste ogenblikken met het perspectief van de leerling.
Stellen van ervaringsgerichte vragen	Je peilt naar de beleving van de leerling in plaats van louter feitelijke vragen te stellen.
ABC-ondermijnende gesprekstijl	
Gesloten vragen stellen	Je stelt gesloten vragen waardoor de leerling korte antwoorden geeft en jij het gesprek begint te sturen.
Dwingende en bevelende taal	Je beveelt de leerling en maakt gebruik van dwingende taal (moeten, horen, verwachten).
Ongevraagd advies geven of preken	Zonder dat de leerling er om vraagt geef je op een belerende wijze advies over hoe hij/zij zich dient te gedragen.
Teleurstelling tonen	Als de leerling er een andere mening op nahoudt of zich niet gedraagt zoals je wil, dan toon je je teleurstelling.
Kritiek geven	Je geeft openlijk kritiek op het gedrag, de mening of houding van de leerling.
Opdringerige vraagstelling	Je mengt je in kwesties waar je als leraar niets mee te maken hebt.
Spreektijd	Je spreekt de meeste tijd en laat de leerling weinig of erg kort aan het woord.
Onderbreken	Je onderbreekt de leerling als deze aan het woord is om het gesprek over te nemen.

Tabel 25 Overzicht van ABC-ondersteunende en ABC-ondermijnende gesprekstechnieken

Wat vindt u van deze intonatie?
(intonatie 1)

ABC-groeigesprekken: gesprekstijl en intonatie

ABC-ondersteunende gesprekstijl	
Keuze verlenen	Je laat de leerling kiezen welke onderwerpen hij/zij wenst te bespreken en in welke volgorde.
Stiltes verdragen	Je wacht geduldig af tot de leerling meer uit zichzelf vertelt. Je vult stiltes niet noodzakelijk op.
Oprechte interesse	Je vertoont oprechte interesse in het perspectief van de leerling door open vragen te stellen of specifieke vragen waaruit empathie met de leerling blijkt.
Reflectief luisteren	Je herformuleert de ervaring, gevoelens of gedachten van de leerling om deze verder te leren kennen.
Herkennen van emotionele signalen	Je bent opmerkzaam voor niet-verbale emotionele signalen (zenuwachtig frunniken; zuchten) die de leerling vertoont.
Samenvattend aftoetsen perspectief	Je geeft een samenvatting van hoe de leerling de situatie ziet om af te toetsen of jullie op dezelfde golflengte zitten.
Empathisch begrip tonen	Je identificeert je expliciet en op gepaste ogenblikken met het perspectief van de leerling.
Stellen van ervaringsgerichte vragen	Je peilt naar de beleving van de leerling in plaats van louter feitelijke vragen te stellen.
ABC-ondermijnende gesprekstijl	
Gesloten vragen stellen	Je stelt gesloten vragen waardoor de leerling korte antwoorden geeft en jij het gesprek begint te sturen.
Dwingende en bevelende taal	Je beveelt de leerling en maakt gebruik van dwingende taal (moeten, horen, verwachten).
Ongevraagd advies geven of preken	Zonder dat de leerling er om vraagt geef je op een belerende wijze advies over hoe hij/zij zich dient te gedragen.
Teleurstelling tonen	Als de leerling er een andere mening op nahoudt of zich niet gedraagt zoals je wil, dan toon je je teleurstelling.
Kritiek geven	Je geeft openlijk kritiek op het gedrag, de mening of houding van de leerling.
Opdringerige vraagstelling	Je mengt je in kwesties waar je als leraar niets mee te maken hebt.
Spreektijd	Je spreekt de meeste tijd en laat de leerling weinig of erg kort aan het woord.
Onderbreken	Je onderbreekt de leerling als deze aan het woord is om het gesprek over te nemen.

Wat vindt u van deze intonatie?
(intonatie 2)

Tabel 25 Overzicht van ABC-ondersteunende en ABC-ondermijnende gesprekstechnieken

Algemene richtlijnen

- De onderwijskwaliteit zullen we slechts verbeteren voor zover leraren en scholen **ABC-proof** werken
- Motiverend omgaan met leerlingen = **doelgericht en onderbouwd experimenteren**, met vallen en opstaan je **motivationale intuïtie aanscherpen**